

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická Fakulta**

Adriana Latochová

**Ochranná opatření ukládaná mladistvým
pachatelům**

Diplomová práce

Olomouc 2023

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma ochranná opatření udělována mladistvým pachatelům vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 119 235 znaků včetně mezer.“

Ve Vyškově dne

Adriana Latochová

Ráda bych poděkovala JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D., za cenné odborné rady, které mi poskytla při psaní práce. Také bych chtěla poděkovat státním zástupkyním Mgr. Martině Hrubé a Mgr. Martině Eimové za velmi přínosné postřehy z praxe.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Základní pojmy	9
1.1 Mladistvý	9
1.2 Provinění	10
1.3 Příčetnost	11
1.4 Rozumová a mravní vyspělost	12
2 Ochranná opatření	15
2.1 Pojem a účel ochranných opatření	15
2.2 Systém a výčet	15
2.2.1 Specifika ukládání ochranných opatření mladistvým	16
3 Ochranné léčení	18
3.1 Ukládání ochranného léčení	18
3.1.1 Způsoby výkonu ochranného léčení	19
3.1.2 Obligatorní uložení	20
3.1.3 Fakultativní uložení	21
3.2 Trvání	21
3.3 Upuštění od výkonu ochranného léčení	23
3.4 Změna ochranného léčení na zabezpečovací detenci	23
3.5 Ochranné léčení ukládané dítěti mladšímu patnácti let	26
4 Zabezpečovací detence	28
4.1 Zavedení institutu zabezpečovací detence mezi ochranná opatření	29
4.2 Podmínky pro uložení	30
4.2.1 Obligatorní	31

4.2.2	Fakultativní.....	32
4.2.3	Skupiny pachatelů pro zabezpečovací detenci	33
4.3	Ukládání zabezpečovací detence mladistvým pachatelům.....	33
4.4	Trvání a výkon.....	35
4.4.1	Charakteristika ústavů	37
4.5	Změna zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení	38
5	Ochranná výchova	39
5.1	Ukládání	40
5.1.1	Ukládání ochranné výchovy pachatelům mladším patnácti let	41
5.2	Výkon	42
5.2.1	Výkon po osmnáctém roce věku	44
5.2.2	Výkon ochranné a ústavní výchovy v jedné budově.....	44
5.3	Trvání	45
5.3.1	Propuštění z ochranné výchovy.....	46
5.4	Dozor	46
5.5	Trestněprávní reakce na útoky z ochranné výchovy.....	49
5.5.1	Problematika útěků.....	49
5.5.2	Trestněprávní reakce a možnosti	51
	Závěr	53
	Seznam použitých zdrojů.....	56
	Komentář	56
	Abstrakt.....	61
	Abstract.....	61
	Klíčová slova	62
	Key Words.....	62

Seznam použitých zkratk

ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZVDZ	Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/123 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZVUO	Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Trestní právo je nedílnou součástí našich každodenních životů. V českém trestním právu existují trestněprávní sankce v podobě trestů a ochranných opatření. Ochranná opatření můžeme uložit jak dospělým, tak i mladistvým pachatelům. Na základě rozhovorů se státními zástupkyněmi o trestné činnosti mládeže jsem dospěla k závěru, že kriminalita mládeže se stává stále aktuálnějším tématem. Domnívám se, že právě ochranným opatřením, která jsou ukládána mladistvým pachatelům, se však nevěnuje až taková pozornost, jaká by podle mě měla a z tohoto důvodu jsem si ji zvolila za téma mé diplomové práce.

Ochranná opatření jsou nicméně v našem trestním právu poměrně ustálený institut. Zákon uvádí, že mladistvým pachatelům může být uloženo celkem pět ochranných opatření. Z důvodu limitace rozsahu práce se zaměřím pouze na tři z nich, a to v poměrně stejném rozsahu. Zaměřím se na: ochranné léčení, zabezpečovací detenci a ochrannou výchovu.

Cílem mé diplomové práce je podrobný rozbor jednotlivých opatření se zaměřením na výše uvedené tři ochranné opatření ukládané především mladistvým pachatelům. Jeho prostřednictvím se pokusím zodpovědět na mé výzkumné otázky, které se týkají mnohdy i problematických či velmi rozporuplných oblastí jednotlivých opatření. Těmito výzkumnými otázkami jsou: *Je možnost uložit zabezpečovací detenci mladistvému pachateli v souladu se zásadami a přístupy zákona č. 218/2003 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů? Je v případě mladistvých pachatelů splněn předpoklad pro uložení zabezpečovací detence spočívající v tom, že uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele by nevedlo k dostatečné ochraně společnosti? Je státní zástupce pověřený vykonávat dozor nad zachováváním zákonnosti při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy v zařízeních, je oprávněn podat soudu návrh na uložení ochranné výchovy mladistvého umístěného v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy? Jaké jsou možnosti trestněprávní reakce na útoky z výchovy?*

Práce je členěna do pěti hlavních kapitol. Jelikož jsou ochranná opatření velmi rozsáhlý institut, věnuji se v první kapitole své práce vysvětlení pojmů, se kterými pracuji po celou dobu své diplomové práce, aby došlo k řádnému ukotvení práce v právním řádu.

Ve druhé kapitole se zabývám institutem ochranných opatření obecně, a specifikami, která nalezneme pouze u mladistvých pachatelů. Dále se v jednotlivých kapitolách věnuji ochranným opatřením, a to jednotlivě ochrannému léčení, zabezpečovací detenci a ochranné výchově.

V jednotlivých kapitolách je každý institut rozebrán detailně s ohledem na specifikaci mladistvých pachatelů. Na konci mé práce najdeme závěr, bibliografii, abstrakt a klíčová slova.

V diplomové práci pracuji zejména s platnou a účinnou právní úpravou jednotlivých ochranných opatření, odbornými publikacemi o trestním právu hmotném a procesním, komentářovou literaturou a odbornými články, které se zaměřují na dané téma i na určité problematické oblasti ochranných opatření. Dalším zdrojem mé práce je i soudní judikatura a nesmím opomenout nedocenitelné odborné konzultace se státními zástupci se specializací na mladistvé.

Předmětem mého zkoumání je výše uvedený výběr ochranných opatření v českém právním řádu se zaměřením na mladistvé pachatele. Z důvodu limitace rozsahem práce se nevěnuji všem ochranným opatřením, které vymezuje zákon a rovněž se nezabývám komparací s jiným právním řádem. Při psaní své práce využívám především metodu analytickou a deskriptivní, při interpretaci jednotlivých ustanovení zákona používám zejména jazykový a teleologický výklad.

1 Základní pojmy

Dříve než bude pojednáno o ochranných opatřeních ukládaným mladistvým pachatelům, je třeba se zabývat problematikou základních pojmů, které s ochrannými opatřeními, které jsou ukládané mladistvým pachatelům za jejich protiprávní činnosti, souvisí.

1.1 Mladistvý

Pojem mladistvý nalezneme přímo uvedený v zákoně č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSM“), který za mladistvého považuje osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok, ale nepřekročila rok osmnáctý.¹ Dále zákon přichází s vyvratitelnou právní domněnkou, kdy za mladistvého rovněž považuje i osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok, ale není možné u osoby bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročila osmnáctý rok věku.² Odlišnou definici pojmu mladistvého bychom v Českém prostředí hledali velice obtížně. Obecně lze říct, že se vždy jedná o osobu, která překročila patnáctý rok věku a zároveň nepřesáhla osmnáctý rok věku.

Při interpretaci pojmu mladistvého je třeba přihlížet i k ustanovení zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), který obsahuje ustanovení vymezující věkovou hranici, kdy se pachatel považuje za svůj čin trestně odpovědný. V případě, že v době spáchání svého činu nedovršil pachatel patnácti let, není za svůj čin nikterak trestně odpovědný.³ Proto za mladistvého pachatele můžeme považovat osobu až dnem, který následuje po dni, kdy osoba dovršila patnáctý rok věku.

Pokud tedy osoba spáchá čin, naplňujícího znaky trestného činu v den svých patnáctých narozenin, není nikterak pro tento čin trestně odpovědná. Rovněž v případě, kdy jedinec spáchá čin v době svých osmnáctých narozenin, budeme ho stále považovat za mladistvého pachatele.⁴ Výše uvedené také plyne z ustanovení o počítání času dle TZ, a to konkrétně z § 138 TZ, který říká: „*Kde tento zákon spojuje s uplynutím určité doby nějaký účinek, nezapočítává se do ní den, kdy nastala událost určující její začátek.*“

Zákonnou definici mladistvého dle ZSM nelze považovat za *numerus clausus*, tedy za definici uzavřenou. Při jejím výkladu je zapotřebí rovněž zohlednit komentářovou literaturu. Dle ní lze za

¹ § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

² § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

³ § 25 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴ ŠAMAL, Pavel. In: ŠAMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2022, s. 485.

mladistvého stále považovat i osobu, která se již stala plně svéprávnou přede dnem nabytím zletilosti, tedy přede dnem dovršení osmnáctých narozenin.⁵ Takovou situaci umožňuje občanský zákoník, a to například skrze institut uzavření manželství. Proto i osobu, která se z důvodu uzavření manželství stala plně svéprávnou na základě zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“), můžeme považovat i nadále za mladistvého pachatele.

Pokud mladistvý spáchá část své činnosti, která následně naplňuje znaky pokračujícího, trvajícím či hromadného provinění před dovršením patnáctého roku věku, nemůže být ke spáchání této části provinění vůbec přihlíženo, jelikož trestně odpovědnou se osoba stává až dnem, který následuje po dovršení patnáctého roku věku.⁶

V případě, kdy však pachatel spáchá část provinění jako mladistvý a čin byl ukončen až po dosažení osmnáctého roku, budeme na pachatele a celou jeho trestnou činnost pohlížet jako na činnost dospělého pachatele. Při určení povahy a závažnosti trestného činu se přihlédne k tomu, že část provinění byla spáchána mladistvým.⁷

1.2 Provinění

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže pojem provinění nevykládá, ale speciálně uvádí, že nestanoví-li tento zákon jinak, užije se obecných trestních předpisů. Provinění lze tedy vymezit jako protiprávní jednání, které spáchala osoba mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku. Jedná se pouze o terminologické odlišení od trestného činu a můžeme tedy říct, že všechny trestné činy vymezené v TZ se vztahují i na mladistvé pachatele.⁸

Odlišnost oproti trestnému činu můžeme nalézt ve formulaci výroku obžaloby či rozsudku. Zatímco dospělý pachatel spáchá zvlášť závažný zločin vraždy dle § 140 odst. 1 TZ mladistvý pachatel totožným skutkem spáchá provinění vraždy dle § 140 odst. 1 TZ.⁹

⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 10.

⁶ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milada. In: ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 17.

⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 11.

⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 12.

⁹ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 130 – 131.

Pojetí provinění je stejné jako konstrukce u trestného činu, tj. materializované formální pojetí.¹⁰ Dochází tedy pouze k odlišení terminologie u dospělého a mladistvého pachatele. Je zde pouze rozdíl v požadavku na rozumovou a mravní vyspělost.

Čin jinak trestný, který nám uvádí zákon v § 5 odst. 2 ZSM můžeme interpretovat jako čin, který spáchá mladiství, který pro tento čin není trestně odpovědný z důvodu nedostatku své rozumové a mravní vyspělosti.¹¹

1.3 Příčetnost

Příčetnost je jedna z dalších podmínek, na které záleží, pokud má být mladistvý za svůj čin trestně odpovědný. Trestní zákoník ani zákon o soudnictví ve věcech mládeže nám definici příčetnosti neposkytuje. Nalezneme ji až v negativní definici uvedené v § 26 TZ, kdy pachatel v době spáchání činu z důvodu duševní poruchy není schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo ho ovládnout.¹² Při ztrátě schopnosti rozpoznávací nebo schopnosti ovládací je pachatel následně shledán za trestně neodpovědného. Je zde však předpoklad, že se musí jednat o nezaviněnou nepřičetnost. Pokud by šlo o nepřičetnost zaviněnou je na místě uvažovat o § 360 TZ.

Dále se setkáme s pojmem zmenšená příčetnost v § 27 TZ, který se od nepřičetnosti odlišuje pouze tím, že zde musí být podstatně snižená schopnost rozpoznat protiprávnost daného jednání nebo dané jednání ovládnout.¹³ Zatímco příčetnost pachatele se obecně předpokládá, nepřičetnost se musí dokazovat. Zmenšená příčetnost není automaticky považována za polehčující okolnost.¹⁴

Snižuje míru zavinění pachatele, avšak obvykle zvyšuje nebezpečnost osoby pachatele. Z uvedeného vyplývají obtíže při hodnocení škodlivosti a závažnosti činu spáchaného ve stavu zmenšené příčetnosti.¹⁵

¹⁰ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 131.

¹¹ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 148.

¹² § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹³ § 27 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 2. vydání. Praha: Vydavatelství C.H. Beck, 2012, s. 247.

¹⁵ PÚRA, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář.* 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2012, s. 537.

Trestní zákoník při shledání zmenšené přičetnosti rozlišuje obligatorní důsledek¹⁶ a fakultativní důsledky^{17, 18}.

U mladistvým nalezneme speciální úpravu v § 12 ZSM o upuštění od potrestání z důvodu duševní poruchy, za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence a speciální úpravu v § 25 odst. 2 ZSM, pokud si mladistvý přivodil zmenšenou přičetnost vlivem návykové látky.¹⁹

1.4 Rozumová a mravní vyspělost

Zda mladistvý pachatel bude za svůj čin trestně odpovědný záleží nejen na jeho věku, přičetnosti, ale také na úrovni jeho rozumové a mravní vyspělosti. V případě, kdy mladistvý pachatel v době činu nedosáhne takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.²⁰

S rozumovou a mravní vyspělostí přichází pojem tzv. relativní odpovědnost mladistvých. Důvodová zpráva k ZSM chápe relativní trestní odpovědnost jako schopnost mladistvého mentálně a psychicky chápat smysl a význam svého počínání.²¹ O relativní trestní odpovědnost se jedná z toho důvodu, že v případě, kdy by čin mladistvého pachatele naplnil všechny znaky skutkové podstaty provinění, může být jeho trestní odpovědnost vyloučena nedostatečnou rozumovou nebo mravní vyspělostí.²²

Rozumová a mravní vyspělost se skládá ze složky rozumové, kdy je jedinec schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání a složky mravní, kdy je jedinec schopen své jednání ovládnout. Z judikatury vyplývá, že obě složky je zapotřebí posuzovat ve vzájemných souvislostech a nelze je posuzovat izolovaně.²³

¹⁶ § 40 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ Upuštění od potrestání podle § 47 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence nebo snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby podle § 40 odst. 2 TZ za současného uložení ochranného léčení.

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2012, s. 381.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2012, s. 381.

²⁰ § 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

²¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. [online] psp.cz, 20. října 2021 [cit. 20. října 2021]. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>.

²² SOTOLÁŘ, Alexandr, AUGUSTINOVÁ, Pavla. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 196.

²³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

Tento pojem byl do zákona včleněn z důvodu, že se zákonodárce domníval, že v době dovršení patnáctého roku věku je rozumová a mravní vyspělost rozdílná a trestně odpovědným může být shledán pouze mladistvý, který v době spáchání činu dokázal ovládnout své jednání a rozpoznat jeho škodlivost.²⁴ Ve skupině patnáctiletých dětí může být jedno posprejování cizí zdi shledáno jako jednání škodlivé, zatímco jiné za pouhou hru, kdy dítě bude při sprejování dopadeno a vůbec si nebude vědom důsledků svého jednání.

U odborné veřejnosti není zcela jednotný názor na trestněprávní úpravu relativní trestní odpovědnosti mladistvých. Není totiž dosti zřejmé, zda byl úmysl zákonodárce zavést zvláštní druh přičetnosti nebo zda se má jednat o samostatný obligatorní znak provinění spolu s věkem a přičetností.

Dle Šámala je rozumová a mravní vyspělost speciálním důvodem nepřičetnosti. Jeho názor vychází především ze samotné formulace § 5 odst. 1 ZSM, která je obdobná k § 26 TZ, a dále o důvodovou zprávu k tomuto zákonu, která výslovně hovoří o podmíněné přičetnosti. Nakonec vychází i z názorů obsažených v nauce trestního práva, které vždy považovaly relativní trestní odpovědnost za zvláštní důvod nebo druh nepřičetnosti.²⁵ S tímto názorem se ztotožňuje i Jana Zezulová. Dle jejího názoru „*Úprava obsažená v § 5 odst. 1 ZSM je založena na tom, že trestní odpovědnost mladistvého je vymezena kritérii, kterých jinak trestněprávní teorie i trestní zákon používají pro vymezení přičetnosti s tím, že pojem duševní poruchy nahrazuje pojmem rozumové a mravní vyspělosti.*“²⁶

Odlišný názor zastává Jiří Jelínek, který naopak považuje rozumovou a mravní vyspělost za samostatný obligatorní znak subjektu provinění stojící vedle přičetnosti a věku. Názor opírá především o vztah speciality ZSM k TZ, a tedy, pokud nestanoví ZSM jinak, použije se na mladistvého pachatele obecných předpisů v TZ. V případě, že ZSM stanoví zvláštní podmínku trestní odpovědnosti rozumovou a mravní vyspělost mladistvého (§ 5 odst. 1 ZSM), potom nelze vztah speciality chápat jinak, než tak, že se tato podmínka uplatní jako další, zvláštní podmínka vedle obecných znaků věku a přičetnosti platných pro dospělé pachatele.

²⁴ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, s. 47.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, s. 47.

²⁶ ZETULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Státní zastupitelství, [online], 2005, č. 7–8, s. 6–15 [18. března 2023]. Dostupné z: <https://www.sagit.cz/info/aktualni-problemy-zakona-c-218-2003-sb-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze-c312>.

Dalším argumentem podporujícím jeho názor je § 26 TZ. Z něho vyvozuje, že pachatel, který se z důvodu duševní poruchy nachází v době spáchání trestného činu ve stavu nepřičetnosti, v jehož důsledku nemůže rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.²⁷ Z tohoto ustanovení tedy vyplývá, že pro nepřičetnost je nutná existence duševní poruchy. V případě duševní poruchy a rozumové a mravní vyspělosti jde o dva odlišené pojmy, kdy duševní porucha může nastat nenadále, zatímco rozumová a mravní vyspělost je výsledkem postupného vývoje a socializaci jedince.²⁸

Souhlasím s názorem Jiřího Jelínka, pokud budeme považovat relativní trestní odpovědnost za zvláštní druh nepřičetnosti, jedná se dle mého názoru o neúplné pochopení tohoto institutu. Domnívám se, že není správné zaměňovat osoby, které jsou shledány jako nepřičetné v důsledku duševní poruchy a mladistvé, kteří z důvodu nižší rozumové a mravní vyspělosti nemůžou ovládnout nebo rozpoznat protiprávnost jejich jednání. V případě rozumové a mravní vyspělosti u mladistvých jde o souvislost s dlouhodobým procesem dospívání, který u každého člověka vyžaduje rozdílný čas. Nejedná se v žádném případě o duševní poruchu, dokonce si myslím, že rozumová a mravní vyspělost je v zásadě léčebně neovlivnitelná. Lze ji však ovlivnit jiným způsobem, a to např. rodinným zázemím či společností, ve které se mladistvý pohybuje. A proto si myslím, že je vhodnější považovat institut rozumové a mravní vyspělosti za obligatorní znak skutkové podstaty.

Nicméně jsem si vědoma, že existují situace, kdy rovněž existence duševní poruchy může zcela jistě ovlivnit i rozumovou a mravní vyspělost. Jedná se například o osoby stížené onemocněním Downovým syndromem. Toto však a contrario neznamená, že mladistvá osoba rozumově nebo mravně nevyspělá je také stížená duševní chorobou

²⁷ § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. K trestní odpovědnosti mladistvých. Kriminálnístka, 2005, č. 2, s. 129.

2 Ochranná opatření

2.1 Pojem a účel ochranných opatření

Ochranná opatření jsou považována za jeden z prostředků sloužící k ochraně zájmů chráněných zákonem. Tato trestněprávní sankce je reakcí na protiprávní jednání dané osoby a může být uložena jak osobám trestně odpovědným, tak osobám trestně neodpovědným.

V § 9 odst. 1 ZSM nalezneme obecný účel opatření vůči mladistvým pachatelům. Účelem musí být především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí, z něhož mladistvý pochází. Dále také ochrana mladistvého a předcházení páčání dalších provinění.²⁹ Důraz není kladen na odplatu pachatelům, ale na hledání možností, jak pachatelům umožnit uplatnění v určité komunitě a žít v ní za současného odstranění konfliktních stavů spojených s trestnou činností.³⁰

V § 21 odst. 1 ZSM je speciálně vyjádřen účel ochranných opatření. Ustanovení uvádí, že *„Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před páčáním provinění mladistvými.“*³¹ Z výše uvedeného účelu tedy vyplývá, že účelem je především preventivní působení na mladistvého, ve smyslu jeho odrazení od páčání další trestné činnosti. Primárním účelem tedy nemá být mladistvého sankcionovat.

2.2 Systém a výčet

U dospělých pachatelů v České republice nalezneme dualistický přístup. Za protiprávní jednání mohou být uděleny jak tresty, tak ochranná opatření. Na rozdíl od toho u mladistvých pachatelů máme monistický přístup ukládání trestněprávních sankcí, kdy můžeme udělit pouze opatření. Opatření ukládaná mladistvým pachatelům se pak člení na výchovná, ochranná a trestní.

Výčet ochranných opatření nám poskytuje § 21 odst. 1 ZSM. Patří mezi ně ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchovu. Ochrannou výchovu jako jediné ochranné opatření výslovně upravuje ZSM, jelikož ji lze udělit pouze mladistvému pachateli a osobě mladší 15 let. Při ukládání zbylých ochranných opatření odkazuje

²⁹ § 9 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

³⁰ SOTOLÁŘ, Alexandr. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 74.

³¹ § 21 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

ZSM na použití ustanovení v TZ, a to z důvodu, že se mohou udělit jak mladistvým, tak i dospělým pachatelům.

Ochranná opatření lze rozdělit na dvě kategorie podle jejich povahy a účelu. První zahrnuje ochranná opatření, která zasahují do osobní svobody osoby, které je opatření uloženo (ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná výchova), a druhou tvoří ochranná opatření směřující proti majetku (zabrání věci, zabránění části majetku).³²

2.2.1 Specifika ukládání ochranných opatření mladistvým

Při ukládání ochranných opatření mladistvým pachatelům můžeme nalézt odlišnosti oproti ukládání ochranných opatření dospělým pachatelům. Zatímco trestní právo v případě dospělých pachatelů, se vrací do minulosti ke spáchání trestného činu, sankce obsažené v ZSM se snaží ovlivnit budoucnost mládeže a zamezit tak opakování dalšího páchaní provinění a činů jinak trestných.³³ Z toho nám tedy vyplývá, že jedna z odlišností spočívá v účelu daných opatření.

Další odlišnost můžeme spatřit v samotném výčtu ochranných opatření, které máme k dispozici. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí širší možnosti při ukládání ochranných opatření. Na rozdíl od ochranných opatření udělovaných dospělým pachatelům lze udělit mladistvým pachatelům i ochranou výchovu, kterou nalezneme přímo v § 22 ZSM. Při ukládání zbylých ochranných opatření budeme vycházet z použití ustanovení v TZ.

Jeden z výrazných rozdílů je pak i v posuzování duševního stavu daného jednotlivce. Zatímco při posuzování duševního stavu dospělého pachatele použijeme ustanovení § 116 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., Trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TŘ“), kdy se k vyšetření přibere znalec z oboru psychiatrie³⁴, při vyšetřování duševního stavu mladistvého pachatele podle § 58 odst. 1 ZSM se k vyšetření přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.³⁵

Pokud je tedy vyšetřován mladistvý pachatel je nezbytná přítomnost dvou znalců z odlišných oborů, což se domnívám, že je z důvodu komplexnosti posuzování duševního stavu

³² HERANOVÁ, Simona. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 464.

³³ PADRNOS, Jaroslav. In: SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých.* 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 60.

³⁴ § 116 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

³⁵ § 58 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

mladistvého, jelikož duševní stav mladistvého musí být přezkoumán s ohledem na duševní poruchu tak i na dosažený stupeň rozumové a mravní vyspělosti.³⁶

Myslím si, že pokud je zapotřebí vyšetřit duševní stav mladistvého, ke kterému jsou dle § 58 ZSM potřeba dva znalci s určitou specializací, není zcela dodržena zásada rychlosti. Nejedná se o to, že by orgány činné v trestním řízení záměrně zdržovaly průběh řízení, naopak bych řekla, že postupují vždy v zákonných lhůtách, nemohou ale ovlivnit, nedostatečné obsazení pracovních míst. Celý průběh řízení se minimálně vyhledáním znalců s určitou specializací zpomalí.

Mám za to, že výrazné odlišnosti při ukládání či výkonu ochranných opatření mladistvých od dospělých pachatelů nenalezneme. Nedostatek odlišností shledávám jako možnost *de lege ferenda* detailněji upravit odlišnosti ochranných opatření, která jsou ukládána mladistvým pachatelům, jelikož se domnívám, že mají zcela odlišnou duševní a rozumovou vyspělost než dospělí pachatelé a nejsou vždy zcela schopni chápat smysl a účel daného opatření. Myslím si, že u mladistvých a osob mladších patnácti let se daleko více setkáváme s určitým terapeuticko výchovným působením na daného jedince, než pouze s tím, aby byla chráněna společnost před nebezpečnými jedinci.

Domnívám se, že u dospělých pachatelů jde především více o ochranu společnosti a samotného jedince před sebou samým, zatímco u mladistvého pachatele jde především jeho nápravu.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 513.

3 Ochranné léčení

Ochranné léčení je jedním z ochranných opatření, které jsou ukládány mladistvým pachatelům a mají převážně sloužit k jejich nápravě. Můžeme jej uložit jak pachatelům přičetným, tak i nepřičetným, kteří nejsou trestně odpovědní.

Ochranné léčení považuji za jedno ze základních ochranných opatření, v ústavní formě má ale hned několik úskalí. Nejenomže je při jeho výkonu mimořádně omezována osobní svoboda, zejména díky neurčitosti jeho trvání. K čemuž se vyjádřil i Ústavní soud: „*Je nutno určovat legální předpoklady pro uložení ochranného léčení v ústavní formě s mimořádnou pečlivostí. Jelikož právě hrozba nebezpečí ze strany pachatele je hlavní skutečností, která tento závažný zásah do jeho základních práv opravňuje, je zřejmé, že mezi těmito dvěma zájmy musí existovat určitá proporcionalita; tedy čím vyšší nebezpečí ze strany nepřičetné osoby hrozí, tím vyšší je možnost omezení její osobní svobody*“.³⁷ Na druhou stranu by bylo velmi obtížné dokonce až nemožné hned na začátku stanovit délku ochranného léčení, které má naplnit svůj účel.

Také panují zásadní obtíže při výkonu u mladistvých pacientů nemotivovaných k výkonu protialkoholního a protitoxikomanického léčení. Lze tedy říct, že ochranné léčení je často nařizováno nevhodně, bez počáteční naděje na naplnění jeho účelu.³⁸

3.1 Ukládání ochranného léčení

Při ukládání ochranného léčení není uložení primárně určováno dle povahy a závažnosti provinění, nýbrž potřebou léčení mladistvého pachatele. Podle ZSM se ochranné léčení uloží dle TZ. V případech, kdy od určitých osob hrozí nebezpečí ohrožení či porušení zájmu chráněného TZ, ale tyto osoby nelze stíhat, odsoudit nebo trest by nevedl k jejich nápravě, použije se uložení ochranného léčení.

Samo doporučení znalce-lékaře, zda je či není vhodné uložit mladistvému ochranné léčení není dostatečným podkladem pro rozhodnutí soudu o této otázce. Takové rozhodnutí může soud učinit až na základě zhodnocení všech v úvahu přicházejících důkazů, zejména po zhodnocení celého znaleckého dokazování provedeného vyšetřením duševního stavu mladistvého.³⁹

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 3.11. 2004, sp. zn. IV.ÚS 502/02

³⁸ ŠABATOVÁ, Anna. Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2019. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/21-2016-NZ-MLU_SZ-ochranne_leceni.pdf

³⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 28.05. 1968, sp. zn. 4 TZ 28/68

Pokud je ochranné léčení ukládáno vedle nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody, TZ preferuje výkon ochranného léčení po nástupu trestního opatření ve věznici pro mladistvé. Toto je možné pouze v případě, že ve věznici pro mladistvé jsou podmínky pro výkon ochranného léčení. V situaci, kdy ochranné léčení není nařízeno k výkonu ve věznici pro mladistvého nebo délka trestního opatření nepostačuje k výkonu ochranného léčení, vykoná se ochranné léčení tak, jak je uvedeno v mé práci dále.⁴⁰

Ochranné léčení je zaměřeno nejprve na motivaci pro změnu a později na bezproblémový vstup mladistvého pacienta do běžného života, včetně zajištění existenčních podmínek a obnovení často narušených kontaktů s pacientovou rodinou a blízkými.⁴¹

Nepřičetnost mladistvého pachatele z důvodu nedostatku rozumové a mravní vyspělosti, zásadně nemůže být podkladem pro uložení ochranného léčení. V tomto případě se nejedná o duševní poruchu, ale pouze o vývojovou opožděnost, která u každého dítěte probíhá jinak a představuje dlouhodobý proces.⁴²

Myslím si, že ukládání ochranného léčení u mladistvých pachatelů je komplexněji hodnoceno než u dospělých pachatelů, protože mladiství pachatelé jsou více zranitelní a je u nich vyšší šance na nápravu a možnost vést řádný život.

3.1.1 Způsoby výkonu ochranného léčení

Z judikatury⁴³ i dle § 99 odst. 4 TZ soud musí vždy rozhodnout o způsobu výkonu ochranného léčení, které může být vykonáno buď ústavně, a to ve zdravotnickém zařízení, poskytující ústavní péči, nebo ambulantně ve zdravotnickém zařízení poskytující péči ambulantní.⁴⁴

Při ambulantním léčení je léčená osoba ponechána na svobodě, povinna se podrobit léčebnému režimu, pravidelným docházením do lékařského zařízení bez nutnosti její hospitalizace.

Zatímco při ústavním léčení je léčená osoba velmi omezena na svobodě. Osoba je hospitalizována na lůžkovém oddělení ve zdravotnickém zařízení, kterým může být

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 217.

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 2010, č. 4, s. 101 – 103.

⁴² ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 214.

⁴³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 12. 1971, sp. zn. 11 Tz 73/71.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 217.

psychiatrická nemocnice. Ústavní ochranné léčení dále spočívá v povinnosti mladistvého pachatele podrobit se stanovenému léčebnému programu, který je založen na režimové léčbě.⁴⁵

Dle § 99 odst. 5 TZ lze ústavní léčení změnit na ambulantní a naopak.⁴⁶ Je více než vhodné po ústavním léčení absolvovat ještě ambulantní léčbu. Ke změně ambulantního léčení na léčení ústavní může dojít zejména v případě, kdy mladistvý nedodrží stanovený režim nebo jinak narušuje jeho průběh.⁴⁷

Z uvedeného vyplývá, že ambulantní ochranné léčení se ukládá méně nebezpečným pachatelům, u kterých je předpoklad, že jejich pobyt na svobodě nebude pro společnost nebezpečný a budou k ambulantní léčbě pravidelně docházet. Jelikož se nejedná o tak velký zásah do osobní svobody, jako je tomu u ústavního léčení, domnívám se, že pokud je pachateli uložena ambulantní forma, mělo by být v jeho zájmu v tomto způsobu ochranného léčení pokračovat a spolupracovat se zaměstnanci zařízení, aby nedošlo ke změně na ústavní způsob ochranného léčení, a tedy většímu omezení svobody a i např. kontaktu s rodinou či kamarády. Záleží však vždy na konkrétním případě. Pokud rodina či kamarádi mají na mladistvého naopak negativní vliv, může být odtržení z přirozeného prostředí pro mladistvé prospěšné.

Rozlišovat můžeme i typy ochranného léčení. Rozlišujeme je z hlediska indikací a použitých léčebných metod.⁴⁸ Máme protialkoholní léčení, sexuologické léčení, psychiatrické léčení nebo protitoxikologické léčení. Typy ochranného léčení může soud uložit samostatně, ale i ve vzájemné souvislosti, aby se lépe dosáhlo požadovaného účelu.

3.1.2 Obligatorní uložení

V § 99 odst. 1 TZ nalezneme úpravu obligatorního uložení.

- a) Mladistvému pachateli, který spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti (§ 40 odst. 2 TZ), resp. i ve stavu vyvolaném duševní poruchou (§ 47 odst. 1 TZ), nebo
- b) mladistvému činu jinak trestného, který není pro nepřičetnost trestně odpovědný (§ 26 TZ) a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný,⁴⁹

⁴⁵ ŠVANDOVÁ, Nikola. Výkon ochranného léčení. Zdravotnictví a právo, 2010, roč. 14, č. 3, s. 28 – 29.

⁴⁶ § 99 odst. 5 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 218.

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku, *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 2010, č. 4, s. 101 - 103.

⁴⁹ § 99 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- c) upustí od potrestání, v důsledku zmenšené přičetnosti nebo duševní poruchy mladistvého, nebo
- d) mladistvému, který spáchal provinění ve zmenšené přičetnosti, kterou si ani z nedbalosti nepřivodil vlivem návykové látky.⁵⁰

3.1.3 Fakultativní uložení

V § 99 odst. 2 TZ nalezneme úpravu fakultativního uložení.

- a) Mladistvému pachateli, který spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo
- b) mladistvému pachateli, který zneužívá návykovou látku
 - buď pod jejím vlivem
 - nebo v souvislosti s jejím užíváním.⁵¹

Mladistvý pachatel zneužívá návykovou látku, jestliže se oddává jejímu zneužívání, pokud je to dlouhodobějšího nebo trvalého rázu. K uložení fakultativního ochranného léčení nepostačuje např. ojedinělá opilost ani pouhé zjištění sklonů např. k požívání alkoholických nápojů, ale musí jít o takové požívání, které má povahu chorobného návyku.⁵²

3.2 Trvání

V § 99 odst. 6 TZ máme stanoveno, že „*Ochranné léčení potrvá, dokud to vyžaduje jeho účel. Ústavní ochranné léčení nejdéle dvě léta, nebude-li v této době léčba ukončena, rozhodne soud před skončením této doby o jejím prodloužení, a to i opakovaně, vždy však nejdéle o další dvě léta; jinak rozhodne o propuštění z ochranného léčení nebo o změně ústavního léčení na léčení ambulantní, ledaže má pachatel vinnu na tom, že soud v uvedené době nemohl rozhodnout; v takovém případě soud rozhodne bezodkladně po odpadnutí překážky bránící rozhodnutí.*“⁵³ V případě dosažení účelu ochranného léčení podá neprodleně zdravotnické zařízení návrh na propuštění okresnímu soudu. Usnesením o propuštění se ukončuje trvání ochranného léčení.

Účelu je dosaženo v případě, kdy léčebna poskytne zprávu soudu, ve které se psychologové, psychiatři a lékaři, kteří se podíleli na léčbě pachatele shodnou, že už není nutné, aby pachatel nadále v léčení pokračoval.

⁵⁰ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: Vydavatelství C.H. Beck, 2012, s. 698.

⁵¹ § 99 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵² rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 21. 9. 1982 sp. zn. 1 Tz 20/82

⁵³ § 99 odst. 6 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

V případě, že do dvou let od započtení ústavního ochranného léčení nebude možno léčení ukončit, dva měsíce před uplynutím dvou let, zdravotnické zařízení podá návrh na prodloužení. Mohou nastat situace, kdy je účelu dosaženo dříve, než po uplynutí dvou leté lhůty, je možné ochranné léčení ukončit a to tak, že zdravotnické zařízení podá návrh na propuštění. Pouhé sdělení zdravotnického zařízení, že ochranné léčení skončilo, pokud není podloženo podrobnou lékařskou zprávou, k propuštění z ochranného léčení nepostačuje.⁵⁴ I v případě ambulantního ochranného léčení je zapotřebí usnesení o propuštění z ochranného léčení.⁵⁵

Pokud se během výkonu fakultativního ochranného léčení zjistí, že nelze dosáhnout jeho účelu, může být ochranné léčení ukončeno.⁵⁶ Zejména jde o případy protitoxikologického a protialkoholního léčení, kde je k léčení potřeba určité motivace.⁵⁷ Důvodem může být rovněž skutečnost, že vzhledem k negativnímu postoji léčené osoby, je další léčbou neovlivnitelný její duševní stav.⁵⁸ Ze soudní judikatury plyne závěr, že toto ukončení může soud učinit jen po náležitém zhodnocení odborné lékařské zprávy o průběhu a výsledcích léčení a odůvodnění navrhovaného postupu ze strany zdravotnického zařízení. Pouhé sdělení zdravotnického zařízení, že takové ochranné léčení má být ukončeno, pokud není podloženo podrobnou lékařskou zprávou k ukončení ochranného léčení, nepostačuje.⁵⁹ V případě, že existuje nebezpečí, že pachatel spáchá další trestný čin, soud v rozhodnutí o propuštění uloží nad odsouzeným dohled.⁶⁰

Skutečnosti, že pachatelem nemá povědomí o možné délce trvání ochranného léčení shledávám za negativum. Pro délku ochranného léčení není stanovena žádná absolutní hranice, například délka u ústavního způsobu ochranného léčení, které může mít stanovena maximálně na dobu dvou let⁶¹, může být po uplynutí neustále prodlužováno. U zabezpečovací detence je alespoň stanovena lhůta, kdy je soud nejméně jednou za 6 měsíců povinen, přezkoumat, zda nadále existují důvody pro její trvání.⁶² Domnívám se, že i u ochranného léčení by mohlo být stanoveno de lege ferenda časové období, kdy bude ochranné léčení soudem přezkoumáno s ohledem na skutečnost,

⁵⁴ § 353 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve pozdějších předpisů

⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku, *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 2010, č. 4, s. 103.

⁵⁶ § 99 odst. 6 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁷ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník I: §1 - 204*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 1048.

⁵⁸ ŠVANDOVÁ, Nikola. Výkon ochranného léčení. *Zdravotnictví a právo*, 2010, roč. 14, č. 3, s. 28.

⁵⁹ zhodnocení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 8.6.1977, sp. zn. Tpjf 70/76

⁶⁰ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník I: §1 - 204*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 1048.

⁶¹ § 99 odst. 6 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶² § 100 odst. 5 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zda stále trvají důvody pro pokračování ve výkonu. Jsem si vědoma toho, že délku není možné stanovit s ohledem na to, že délka léčení je určována dle potřeby jednotlivce. Domnívám se však, že v případě, kdy by se dalo nějak obecně říct, jak dlouho ochranné léčení bude trvat a mladistvý pachatel by už na začátku svého ochranného léčení znal přibližnou dobu trvání jeho léčby mohlo by to vést k určité motivaci mladistvého pachatele ke spolupráci na jeho léčbě.

3.3 Upuštění od výkonu ochranného léčení

Upustit od výkonu ochranného léčení lze pouze před jeho započítím. Dle § 99 odst. 7 TZ od výkonu ochranného opatření lze upustit pominou-li před jeho započtením okolnosti, pro něž bylo uloženo. Lze upustit jak od výkonu ambulantního, tak ústavního léčení.

Půjde o případy, kdy mladistvý pachatel, spáchal provinění pod vlivem duševní poruchy, ale jeho duševní porucha se od uložení ochranného léčení do doby faktického započetí jeho neustálým vývojem natolik vyvinula, že přestal být na svobodě nebezpečný a může být upuštěno od výkonu ochranného léčení.⁶³

Tyto okolnosti musí být zjištěny znaleckým posudkem, jelikož pro upuštění od protialkoholního léčení podle § 99 odst. 7 TZ musí soud vycházet z odborných lékařských znalostí. V praxi se připouští, že lze také vycházet z odborného vyjádření zdravotnického zařízení zabývajícího se protialkoholní léčbou.⁶⁴

3.4 Změna ochranného léčení na zabezpečovací detenci

Při zavedení institutu zabezpečovací detence dne 1.1. 2009 byla rovněž upravena změna pouze z ústavního ochranného léčení na zabezpečovací detenci nebo obráceně, a to v § 99 odst. 5 TZ. Ke změně může docházet i opakovaně. Při této změně se v daleko větší intenzitě zvažují obdobné skutečnosti jako u přeměny ambulantního na ústavní léčení.⁶⁵

Z výše uvedeného tedy plyne, že v případě, kdy mladistvý pachatel vykonává ambulantní ochranné léčení, které neplní svůj účel nebo neposkytuje dostatečnou ochranu společnosti primárně půjde o změnu na ústavní ochranné léčení a později za splnění zákonných podmínek, pokud ústavní ochranné léčení nepostačuje, přistoupí změna na zabezpečující detenci.

⁶³ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník I: §1 - 204*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s.1049.

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1177.

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 218.

Domnívám se spolu s Válkovou a Sotolářem, že možnost změny u mladistvých pachatelů z ústavního ochranného léčení na zabezpečovací detenci je, s ohledem na možné excesy charakteristické, právě pro mladistvé je zcela nevhodná.

Ochranné léčení, ať už ambulantní či ústavní neplní svůj účel, pokud například mladistvý utíká ze zařízení, nespolupracuje s lékaři, napadá personál či ostatní pacienty a tím znesnadňuje jejich nebo svou léčbu.

Zabezpečovací detence však nikdy nemůže být uložena spolu s ochranným léčením. Zabezpečovací detence je použita až v případě, kdy ochranné léčení nepostačuje i z tohoto důvodu daná ochranná opatření nelze kombinovat. Ústavní ochranné léčení nepostačuje např. v případě, kdy by pachatel trpěl duševní chorobou, která se nedá vyléčit.

O uvedené změně může soud rozhodnout jen po náležitém zhodnocení odborné lékařské zprávy o průběhu a výsledcích léčení a odůvodnění navrhovaného postupu ze strany zdravotnického zařízení, ve kterém se ochranné léčení dosud vykonávalo.⁶⁶

U odborné veřejnosti se vyskytly názory, zda lze změnit ochranné léčení na zabezpečovací detenci, pokud bylo ochranné léčení uloženo do 31.12.2008, tedy přede tedy dnem nabytí účinností zabezpečovací detence v českém právním řádu.

Ústavní ochranného léčení, které bylo uloženo po 1.1.2009 lze změnit na zabezpečovací detenci, která byla zavedena v TZ dne 1.1.2009. Dříve uložená ochranná léčení nebo ta, které pokračují z doby před účinností zákona č. 129/2008, O výkonu zabezpečující detence, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZVZD“) se dokončí podle do té doby platných předpisů.⁶⁷

Přechodné ustanovení, které výkon dosud nevykonaného ochranného léčení upravuje, nalezneme v § 62 ZVZD. Důvodem vzniku přechodného ustanovení byla nepochybně snaha zákonodárce nastolit řešení přechodných situací.⁶⁸

Odborná veřejnost se klaní k názoru, že dané ustanovení dopadá na přechodné situace, které neplynou ze vztahu k zabezpečovací detenci, ale z procesních pravidel pro nařízení o ukončení či změně ochranného léčení.⁶⁹

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku, *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 2010, č. 4, s. 103.

⁶⁷ VONDRUŠKA, František a kol. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 9, s. 20.

⁶⁸ VONDRUŠKA, František a kol. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 9, s. 20.

⁶⁹ VONDRUŠKA, František a kol. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 9, s. 19.

Na jedné straně nalezneme názor, se kterým se setkáme hlavně v praxi, a to ten, že změna možná je. Tento názor vychází především z toho, že ustanovení § 62 ZVZD spolu s respektováním zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele nelze vykládat pouze izolovaně, tak jak k tomu dochází ve druhé názorové skupině. Zabezpečovací detence je považována za institut, který směřuje hlavně do zdravotnické oblasti. Jedná se sice o přísnějším opatření, ale je stanoveno ve prospěch osoby pachatele, kdy jej zpřísnující režim chrání před dalším protiprávním jednáním z jeho strany a osoba pachatele má zajištěnou nepřetržitou zdravotnickou péči. Aby byla změna ochranného léčení uložená do 31.12.2008 možná tak skutečností, která změnu podporují vyšly najevo až za účinnosti nové právní úpravy.⁷⁰

Na druhé straně existuje i převažující názor v teorii, že změna možná není. Tento názor vychází z ustanovení § 62 ZVZD. Toto ustanovení zakazuje použití institutu zabezpečovací detence v probíhajících výkonech ochranného léčení nebo v případech, kdy léčba byla uložena, ale nebyla ještě fakticky započata. Pokud byl institut použit, jednalo by se o nepřipustné retroaktivní uplatnění nové právní úpravy v neprospěch pachatele. Z toho můžeme dovodit, že výše zmíněné ustanovení navíc vylučuje použití obecné zásady, kterou nalezneme v § 3 odst. 2 TZ. Ustanovení § 62 ZVZD je ve vztahu speciality k obecné úpravě užití zákona v době účinnosti. Z toho plyne závěr, že pokud bylo uloženo ústavní ochranné léčení před 31.12.2008 není možné změnit toto léčení na zabezpečovací detenci.⁷¹

Ačkoli si myslím, že obě názorové skupiny mají velmi pevné argumenty spíše se přikláním k názoru, že ochranné léčení, které bylo uloženo před 31.12.2008 změnit lze. Hlavním důvodem pro podporu tohoto argumentu shledávám ve smyslu zákonodárce, a to nastolit řešení dlouhodobého problému s umístováním zvláště nebezpečných pachatelů, kteří mařili méně nebezpečným pachatelům ochranné léčení a při výkonu své vlastní léčby s personálem nespolupracovali. Přijde mi naopak nelogické, aby po zavedení institutu, neexistovala možnost změny opatření. Domnívám se, že pro některé pachatele může mít možnost změny zabezpečovací detence na ochranné léčení a obráceně pozitivní vliv jak z důvodu motivačního např. nenapadá personál, neutíká, nemaří výkon své léčby, tak z důvodu vhodnosti opatření na duševní vývoj pachatele. Jelikož u mladistvých pachatelů probíhá neustálý vývoj považují umožnění změnit

⁷⁰ VONDRUŠKA, František a kol. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 9, s. 19 – 24.

⁷¹ VONDRUŠKA František a kol. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 9, s. 19 - 24.

opatření i u téhle skupiny za pozitivní. Kdykoli se tak opatření může, co nejlépe přizpůsobit dané osobě. I ve druhém názoru shledávám určitý smysl, ale právě z důvodu možnosti reagovat na změny u osoby, která vykonává dané opatření, změnou opatření, se přikláním k prvnímu názoru.

3.5 Ochranné léčení ukládané dítěti mladšímu patnácti let

Na základě § 93 odst. 4 ZSM může soud pro mládež uložit ochranné léčení i dítěti mladšímu patnácti let, stanovuje pro to však přísné podmínky a v řízení se postupuje dle předpisů v občanskoprávním řízení.⁷² Právě tento postup přivádí mnoho úskalí, jelikož se trestněprávní normy použijí pouze okrajově a tato problematika není zcela upravena v občanskoprávních normách. Domnívám se, že tohle by mohl být hlavní důvod, proč dosud nebylo osobě mladší patnácti let uloženo ochranné léčení na území Jihomoravského kraje, což mi potvrdila Městská státní zástupkyně v Brně.

Dle § 126 TZ se dítětem rozumí: „Osoba mladší osmnácti let“,⁷³ za dítě můžeme podle trestního zákoníku tedy považovat všechny osoby do osmnácti let věku bez ohledu na jejich trestní odpovědnost. Tuto definici nám upřesňuje v § 2 odst. 1 písm. b) ZSM, který považuje za dítě osobu mladší patnácti let.⁷⁴

Opatření k nápravě jsou ukládána dle hlavy III. ZSM a řízení je třeba vždy vést tak, aby se předcházelo páchání dalších protiprávních činů. Další z úskalí, které vyplývají z hlavy III. ZSM je skutečnost, že se opatření se nedají nijak vymáhat, ale dají se pouze přeměnit. V případě, kdy dítě neplní uložené výchovné povinnosti, nemohou být povinnosti nikterak vymáhány a mohou být opatření pouze přeměněna.

Ochranné léčení může soud pro mládež uložit dítěti mladšímu patnácti let od 1. 1. 2011⁷⁵ pouze pokud je fakultativně naplněna níže uvedená podmínka a dítě spáchá čin jinak trestný (ukládá se jen při nejzávažnějších formách jednání), a to ve stavu vyvolaném duševní poruchou, pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím užíváním (v případě, že se dítě oddává zneužívání této látky) a současně je pobyt dítěte na svobodě nebezpečný (bez uložení ochranného léčení).⁷⁶

⁷² § 96 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

⁷³ § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁴ § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁵ Novela k zákonu č. 302/2011 Sb.

⁷⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milada. In: ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 251.

Ukládá se po předchozím duševním vyšetření dítěte.⁷⁷ Narozdíl od mladistvých pachatelů, soud pro mládež u dítěte, kterému ukládá ochranné léčení, nemůže zkoumat nepřičetnost či zmenšenou přičetnost, jelikož jde o kritéria trestněprávních norem, kterým děti mladší patnácti let nepodléhají.⁷⁸

Ochranné léčení potrvá, dokud to vyžaduje jeho účel. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců přezkoumává, zda jsou důvody pro ochranné léčení jsou pořád přítomny. Pokud důvody pro pokračování v ochranném léčení nejsou, soud pro mládež ochranné léčení zruší.⁷⁹

Se zavedením tohoto opatření, mezi opatření, co je možné uložit dítěti mladšímu patnácti let, došlo k rozdělení odborné veřejnosti do dvou skupin názorů. Vicherek se zavedením ochranného léčení jako opatření, které se dá uložit dítěti mladšímu patnácti let, souhlasí. Předpokládá uvážlivost soudu pro mládež v případech, kdy bude ochranné léčení ukládáno a že bude využito pouze tam, kde jsou naplněny podmínky k uložení a zájem na ochraně společnosti.⁸⁰

Naopak dle Sotoláře a Válkové je uplatnění ochranného léčení, zvláště pak v jeho ústavní formě do určité míry vybočující z toho, co je obecně charakteristické pro opatření podle hlavy III. ZSM, jak co do svého smyslu, tak tím, jak velký akcent je u něj kladen na ochranu společnosti před dětmi, vůči nimž směřuje a jejich izolací od společnosti.⁸¹

Souhlasím s názorem Vicherka, pokud soudy budou ochranné léčení ukládat jen zvlášť nebezpečným mladistvým pachatelům, tak za splnění všech zákonných podmínek. Ochranné léčení dítě napomůže vychovat, za současného léčení jeho duševní poruchy, nebo odvykání si od zneužívání návykové látky a povede k prevenci, jelikož jde o jedno z nejpřísnějších opatření, které lze dětem uložit. Jedná se o děti mladší patnácti let domnívám se, že jejich pozitivní vývoj může být v tohle ohledu velmi rychlý, jelikož při výkonu ústavního léčení je velmi omezena svoboda a dítě by se mohlo rychleji chtít dostat zpět do svého přirozeného prostředí za svou rodinou či kamarády, a tedy i možnou přeměnu na ambulantní formu léčení shledávám jako velmi účelnou. Neshledám v tom popření obecné charakteristiky hlavy III. ZSM.

⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milada. In: ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 252.

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milada. In: ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 252.

⁷⁹ § 93 odst. 5 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁰ VICHEREK, Roman. Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue [online databáze]* 2016, č. 1 [cit. 18. března 2023]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz)

⁸¹ HRUŠÁKOVÁ, Milada, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 810.

4 Zabezpečovací detence

Jedná se o druh ochranného opatření, který se vykonává ve specializovaných ústavech pro výkon zabezpečovací detence, které jsou pod správou Vězeňské služby ČR. Ukládá se i mladistvým pachatelům, a to v podstatě bez jakýchkoliv odchylek od ukládání zabezpečovací detence dospělému pachateli.⁸²

Mladistvým pachatelům se ukládá podle § 21 ZSM, ale při jejím ukládání se postupuje podle TZ. Postup soudu při výkonu nalezneme v § 354 až 357 TR a samotný výkon v ZVZD.

Jedná se o zařízení primárně nezdravotnické. Základní myšlenkou je ochrana před nebezpečnými recidivisty, kteří z nějakého důvodu odmítají psychiatrickou či sexuologickou léčbu, nejsou ji schopni nebo u nich léčba selhává. Převažuje tedy ochrana společnosti před resocializačním či rehabilitačním působením.⁸³

Zabezpečovací detence je právním následkem za provinění, které svou sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele. Poskytuje ochranu společnosti před zvláště nebezpečnými osobami, u nichž nemůže splnit účel jiné ochranné opatření.⁸⁴ Z uvedeného tedy vyplývá, že zabezpečovací detence je jedno z nejpřísnějších ochranných opatření, které může být pachateli uloženo. Jedná se o pachatele, kteří představují pro společnost mimořádné nebezpečí.

Zabezpečovací detence má k ochrannému léčení subsidiární povahu a může být uložena pouze v případech, kdy uložení ochranného léčení k dosažení účelu nepostačuje, anebo by jej nebylo možné dosáhnout. Jde tedy o opatření subsidiární povahy, které se použije až v krajním případě.

Domnívám se, že jeden z velkých rozdílů mezi ochranným léčením a zabezpečovací detencí spočívá v ochraně společnosti. Při ochranném léčení se daleko více dbá i na léčení pachatele, který není „až tolik“ nebezpečný pro společnost, jako je potřeba jeho léčení.

⁸² DES, Zdeněk. In: HENRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. Praha: Vydavatelství C.H. Beck, 2009. s. 1319.

⁸³ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 25.

⁸⁴ ŠÁMAL, PAVEL. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1179.

4.1 Zavedení institutu zabezpečovací detence mezi ochranná opatření

Nový druh ochranného opatření měl být zaveden už v rámci rekonstrukce trestního práva hmotného v roce 2006. Nakonec ale nebyl schválen.⁸⁵ Do právního řádu České republiky byla zabezpečovací detence zavedena s účinností od 1.1.2009, a to novelou č. 129/2008 Sb. ZVZD. V úplném znění byla zabezpečovací detence upravena až trestním zákoníkem s účinností od 1.1.2010.⁸⁶

Již mnoho let předtím se diskutovalo o zavedení specializovaných zařízení pro nebezpečné pacienty psychiatrických léčeben, kteří zde vykonávali ochrannou léčbu, ale při léčbě nespolupracovali. K řešení ovšem nikdy nedošlo.⁸⁷

Ochranné léčení nebylo veřejností vnímáno jako dostatečná újma pachatelů, ani jako dostatečná ochrana před nimi. Možnost uložení zabezpečovací detence ve vhodných případech by u veřejnosti mohla představovat účinný způsob ochrany před nejnebezpečnějšími pachatelů a omezit tím represivní snahy občanů vůči těmto pachatelům.⁸⁸ Zákonodárce tedy pod tlakem odborné veřejnosti umožnil uložení institutu zabezpečovací detence i u mladistvých pachatelů, nicméně v rozporu se speciálním zákonodárstvím v trestních věcech mládeže.⁸⁹

Zavedením institutu zabezpečovací detence došlo k vyplnění „mezery“ mezi trestem odnětí svobody a ochranným léčením. Pachatelé často utíkali z výkonu ústavního ochranného léčení pro jejich nedostatečnou ostrahu a odmítali, sabotovali či negativně ovlivňovali léčbu ostatních léčených osob, či dokonce napadali ošetřující personál. Toto chování tak bylo jedním z impulzů k zavedení institutu zabezpečovací detence. Dalším důvodem bylo přesvědčení ze strany pracovníků psychiatrických léčeben, ve kterých je realizováno ochranné léčení, že tyto osoby, které jsou mimořádně nebezpečné pro společnost do ochranného léčení nepatří.⁹⁰ Nepatří však ani do výkonu trestu odnětí svobody, kde se jen velmi v malých případech realizují léčebné a jiné programy.

⁸⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka. ZEMAN, Petr. Využívání zabezpečovací detence v oficiálních statistikách a v praxi, aneb o významu „správných“ dat pro nastavení trestněpolitických opatření. *Trestněprávní revue* [online databáze], 2019, č. 11-12 [cit. 18. března 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz

⁸⁶ ŠÁMAL, PAVEL. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1179.

⁸⁷ PŘESLIČKOVÁ, Hana a kol. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 11.

⁸⁸ BLATNÍKOVÁ, Šárka. ZEMAN, Petr. Využívání zabezpečovací detence v oficiálních statistikách a v praxi, aneb o významu „správných“ dat pro nastavení trestněpolitických opatření. *Trestněprávní revue* [online databáze], 2019, č. 11-12 [cit. 18. března 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz

⁸⁹ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: Vydavatelství C.H. Beck, 2012, s. 700.

⁹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

4.2 Podmínky pro uložení

Zabezpečovací detence může být uložena stejně jako ochranné léčení obligatorně či fakultativně. Soud ji může uložit samostatně, při upuštění od potrestání, anebo vedle trestu.⁹¹

Při ukládání zabezpečovací detence vyvstává otázka, zda je možnost uložit zabezpečovací detenci mladistvému pachateli v souladu se zásadami a přístupy ZSM. Toto téma vzbudilo diskusi u odborné veřejnosti.

ZSM je vystaven na modelu tzv. restorativní (obnovující) justice. Obecně lze říct, že v řízeních ve věcech mladistvých mají přednost postupy, které přispívají k prevenci trestné činnosti než opatření represivní povahy. Důraz je především kladen na hledání způsobu, jak mladistvému umožnit žít, najít sociální uplatnění a současně předejít konfliktním situacím souvisejícím se stíhanou trestnou činností.⁹² Při tomto modelu dochází k většímu zapojení poškozených do celého trestního řízení, navíc se objevují systémy takových opatření například v podobě odklonů, kdy se trestní řízení odkloní mimo hlavní líčení a výsledku se dosáhne mimo rozhodnutí o vině a trestu, čímž dochází k rozlišení možností řešení v konkrétní trestní věci. Zásadní je způsob zacházení s mladistvými pachateli, který odpovídá způsobu jejich rozumové a mravní vyspělosti spolu se zvláštnostmi jimi páchané trestné činnosti. Spolu se snahou ukázat jim jinou cestu, po které mohou jít a vypořádat se s následky trestného činu.⁹³

Sotolář spolu s Válkovou si myslí, že možnost uložení zabezpečovací detence je v přímém rozporu se zásadami a přístupy ZMS. Vždy má jít o vytvoření podmínek pro duševní a sociální rozvoj mladistvého se zřetelem k jeho dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, k rodinné výchově a dalším faktorům, což při ukládání zabezpečovací detence není. V případě zabezpečovací detence se upřednostňuje izolace mladistvého před možnostmi výchovného působení na něj.⁹⁴

Stejný názor zastává i státní zástupkyně Hrubá, která u zabezpečovací detence, která se ukládá mladistvým shledává především důraz na izolaci nebezpečného mladistvého a nikoli na jeho následný rozvoj. Podle ní je dokonce izolace mladistvého pachatele s ohledem na podmínky

⁹¹ § 100 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁹² VÁLKOVÁ, Helena. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 2.

⁹³ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milada. In: ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 3.

⁹⁴ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 699 - 700.

rozvoje mladistvého v zabezpečovací detenci srovnatelná či horší než při izolaci, která probíhá při výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Vytvoření podmínek pro duševní a sociální rozvoj jedince je v zařízeních pro výkon zabezpečovací detence minimální a dochází tak k popření zásad a přístupů ZSM.

Domnívám se, také že výkon zabezpečovací detence není v souladu se zásadami a přístupy ZSM, jelikož je důraz kladen především na izolaci pachatele před vytvořením podmínek pro jeho duševním a mravním rozvoj.

Minimální možnost duševního či mravního rozvoje mladistvého při výkonu zabezpečovací detence shledávám jako naprosto nevhodně stanovenou možnost uložení tohoto opatření mladistvým pachatelům, a proto bych navrhovala de lege ferenda zrušení možnosti uložení zabezpečovací detence mladistvým pachatelům. Pokud by byla možnost uložení zabezpečovací detence mladistvým ponechána navrhuji de lege ferenda v maximální možné míře umožnit duševní a mravní rozvoj mladistvého například povolením neomezeného kontaktu s psychologem nebo terapeutem, kterého si mladistvý zvolí či možnost návštěv zaměstnanců, příslušníků neziskových organizací, kteří spolu s mladistvým pracují na jeho rozvoji. Domnívám se, že by mohlo dojít k určitým pokrokům v duševní či mravní sféře mladistvého, a to z důvodu, že se nachází ve věku, kdy probíhá jeho neustálý vývoj, který by byl v tomhle ohledu pozitivně podpořen např. léčebnými programy s důrazem na sociální chování či možnost rozvíjet své nadání v podobě skupinového kroužku.

Byla-li zabezpečovací detence uložena vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, výkon trestu odnětí svobody se provede první. Pokud v době výkonu zabezpečovací detence byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, výkon detence se přeruší. Po skončení nepodmíněného výkonu trestu se v zabezpečovací detenci pokračuje.⁹⁵

4.2.1 Obligatorní

- a) mladistvému pachateli, který spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, kdy soud může upustit od potrestání má-li za to, že zabezpečovací detence, kterou mladistvému pachateli zároveň ukládá, zajistí ochranu společnosti lépe než trest

⁹⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka. ZEMAN, Petr. Využívání zabezpečovací detence v oficiálních statistikách a v praxi, aneb o významu „správných“ dat pro nastavení trestněpolitických opatření. *Trestněprávní revue* [online databáze], 2019, č. 11-12 [cit. 18. března 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz

- b) mladistvému, který není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jde-li o pachatele činu jinak trestného, který by naplňoval znaky úmyslného provinění, které sazbou odpovídá zvlášť závažnému zločinu u dospělého pachatele, jestliže jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by v úvahu přicházející ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na mladistvého vedlo k dostatečné ochraně společnosti.⁹⁶

Pokud mladistvý spáchá čin jinak trestný, který by sice naplňoval znaky úmyslného zvlášť závažného provinění a svou sazbou by odpovídalo, které sazbou odpovídá zvlášť závažnému zločinu u dospělého pachatele k uložení obligatorní zabezpečovací detence nepostačuje.⁹⁷

4.2.2 Fakultativní

- a) mladistvému pachateli, který spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele, ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a zároveň je jeho pobyt na svobodě nebezpečný a nelze očekávat, že by v úvahu přicházející ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti
- b) mladistvému pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky, pokud znovu spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zvlášť závažnému zločinu, ač již byl pro úmyslné zvlášť závažné provinění, které sazbou odpovídá zvlášť závažnému zločinu u dospělého pachatele, spáchané pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložení ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji mladistvého pachatele k ochrannému léčení⁹⁸

⁹⁶ § 100 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 221.

⁹⁸ § 100 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

4.2.3 Skupiny pachatelů pro zabezpečovací detenci

Jde zejména o pachatele, kteří jsou pro společnost velmi nebezpeční. Jedná se především o pachatele obtížně sociálně adaptované, nespolupracující, agresivní a nepodrobivší, kteří odmítají léčbu a v negativním smyslu tak ovlivňují ostatní pacienty.⁹⁹

Dále se jedná se o pachatele, kteří jsou nepřičetní, zmenšeně přičetní, ve stavu vyvolaném duševní poruchou nebo zneužívající návykovou látku. Při zneužívání návykové látky se mladistvý musí oddávat zneužívání po delší dobu a zneužívání má povahu chorobného návyku. Nejedná se tedy jen o jednorázovou zkušenost.¹⁰⁰

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že zabezpečovací detence může být uložena jen velmi nebezpečným a duševně chorým mladistvým pachatelům nebo mladistvým, kteří jsou závislí na návykových látkách, které je nutné určitým způsobem izolovat určitým způsobem od společnosti.

4.3 Ukládání zabezpečovací detence mladistvým pachatelům

Stále více se setkáváme s brutálními vraždami spáchanými mladistvými pachateli. Důvodová zpráva k návrhu ZVZD a k problematice ukládání zabezpečovací detence mladistvým uvádí že, pro mladistvé budou připraveny speciální výchovné a vzdělávací pedagogické programy, které by měly společně s léčebnými programy přispět k zařazení zpět do ústavního ochranného léčení a návratu do psychiatrické léčebny.¹⁰¹ Přičemž je z důvodové zprávy také patrné, že zákonodárce argumentačně tápe a není si vůbec jistý opodstatněností zařazení mladistvých do svého návrhu.¹⁰² Z tohoto důvodu by mělo docházet k uložení zabezpečovací detence mladistvým pachatelům zcela výjimečně a v praxi k tomu tak i orgány činné v trestním řízení přistupují.

Uložení zabezpečovací detence mladistvému pachateli je možné jen pokud soud přihlédne ke všem okolnostem případu, zejména k nebezpečnosti osoby, k povaze jeho duševní poruch a k možnostem působení na mladistvého. V případě, že soud dospěje k závěru, že by uložení ochranného léčení nezabezpečilo dostatečnou ochranu společnosti, tak uloží zabezpečovací

⁹⁹ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 45.

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 222.

¹⁰¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁰² VÁLKOVÁ, Helena. *Zabezpečovací detence – nový prostředek k ochraně před zvláště nebezpečnými pachateli?* Právní rozhledy, 2007, roč. 15, č. 21, Aktualita.

detenci. Podmínka předchozího uložení ochranného léčení a selhání pachatele při jeho výkonu nemusí být splněna, aby mohla být uložena zabezpečovací detence.¹⁰³

Je otázka, zdali je v případě mladistvých pachatelů splněn předpoklad pro uložení zabezpečovací detence spočívající v tom, že uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele by nevedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Při uložení zabezpečovací detence mladistvému pachateli zde musí být reálný předpoklad, že by ochranné léčení nevedlo k ochraně společnosti. Odborná i laická veřejnost se v této otázce rozchází a spíše převládá názor, že by se mladistvým pachatelům měla ukládat opatření mírnější povahy, než je právě zabezpečovací detence. Možnost uložení zabezpečovací detence mladistvým pachatelům je považována za slabinu tohoto institutu.

Samotná důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 uvádí, že by se k ukládání mělo přistupovat zcela výjimečně, a to z důvodu, že mentální a další vývoj mladistvého není ještě zcela ukončen a z lékařského hlediska tak není možné s jistotou určit, zda bude podmínka pro uložení zabezpečovací detence splněna či nikoli.¹⁰⁴

Blatníková ve své studii uvádí, že se právní úprava zabezpečovací detence, kterou nalezneme v TZ, plně vztahuje bez jakýchkoli úprav i na mladistvé pachatele. Za jedinou výjimkou považuje kratší přezkum trvání podmínek.¹⁰⁵ Z toho vyplývá, že pro ukládání zabezpečovací detence nejsou stanovena jiná pravidla a nedělají se žádné rozdíly mezi dospělými a mladistvými pachateli, což je na jednu stranu pochopitelné, jelikož dospělí pachatelé jsou jinak rozumově vyspělí a mají jiné životní zkušenosti než mladiství pachatelé.

Podle Válkové je uložení zabezpečovací detence mladistvému pachateli v rozporu s jednou ze základních podmínek jejího uložení. Nelze totiž u mladistvých s ohledem na jejich probíhající mentální i somatický vývoj jednoznačně konstatovat, že by ochranné léčení v ústavní podobě v jejich případě nezajistilo ochranu společnosti dostatečným způsobem, a je jim proto nutné uložit zabezpečovací detenci.¹⁰⁶

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 222.

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

¹⁰⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 32.

¹⁰⁶ VÁLKOVÁ, Helena. *Zabezpečovací detence – nový prostředek k ochraně před zvláště nebezpečnými pachateli?* Právní rozhledy, 2007, roč. 15, č. 21, Aktualita.

Souhlasím s názorem Válkové, kdy není možné při ukládání zabezpečovací detence mladistvému s jistotou říct, že ústavní ochranné léčení nezajistí dostatečnou ochranu společnosti před nebezpečnými mladistvými pachateli. Často spáchání provinění, za které lze uložit zabezpečovací detenci může být ze strany mladistvého „volání“ po větší pozornosti či začlenění se do kolektivu. Věk mladistvých je velmi choulostivý, jelikož může a nemusí nastat v poměrně krátkém časovém intervalu mnoho změn, které mohou záležet na různých okolnostech, a to například na okolí, které na mladistvého působí. Dále se domnívám, že výkon zabezpečovací detence může mít také negativní vliv na nápravu mladistvého pachatele, jelikož v zařízení přichází do kontaktu i s jinými chovanci a může se přiučít „nesprávným“ věcem. Zabezpečovací detenci se velmi zasahuje do soukromí a života pachatele, kterému je uložena, tudíž se domnívám, že by k jejímu ukládání mladistvým pachatelům mělo docházet opravdu zřídka, a to jen u těch nejzávažnějších provinění spáchaných nejnebezpečněji mladistvými například v případě vražd.

Zabezpečovací detenci nelze uložit mladistvému pachateli u kterého bylo přerušeno trestní stíhání pro duševní chorobu, jenž u pachatele nastala až po spáchání trestného činu, a kvůli které mladistvý nechápe smysl trestního stíhání.¹⁰⁷

4.4 Trvání a výkon

Zabezpečovací detence podle § 100 odst. 5 TZ „*potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti*“. Domnívám se, že z důvodu, kdy doba trvání není nijak ohraničena, může být mladistvý být po celou dobu svého dospívání ve výkonu zabezpečovací detence a v dospělosti ve výkonu zabezpečovací detence pokračovat dále. Jelikož není stanovena ani dolní hranice trvání může mladistvý ve výkonu detence pobýt pouze měsíc či méně, i když je to velice nereálné a nebylo by to ani logické, jelikož za tak krátkou dobu je velmi nepravděpodobná jakákoliv změna u mladistvého, zákon to však nezakazuje.

Dle § 357 odst. 1 TŘ se výkon zabezpečovací detence nejméně jednou za šest měsíců od započetí výkonu přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování trvají. Na základě komplexní zprávy¹⁰⁸ soud vyhodnocuje další postup. Pokud to vyžaduje ochrana společnosti v zabezpečovací

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 222.

¹⁰⁸ Komplexní zpráva zejména obsahuje údaje o chování pachatele, zda bylo dosaženo dílčího cíle programu, ochotě a motivaci ke spolupráci a další skutečnosti, které nalezneme v § 24 odst. 4 Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 15/2009. Obligatorním znakem komplexní zprávy je prognózu dalšího vývoje pachatele. Na vypracování obsahu se podílí tým odborných zaměstnanců. KUCHTA, Josef. In: KALVODOVÁ, Věra, In KUCHTA Josef, In ŠKVAIN Petr. *Zákon o výkonu zabezpečovací detence. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 90.

detenci se dále pokračuje.¹⁰⁹ O dalším trvání nebo propuštění ze zabezpečovací detence rozhodne soud ve veřejném zasedání.¹¹⁰ V § 5 ZVZD je stanoven požadavek na umístování v ústavu chovanců mladším 19 let odděleně od chovanců dospělých.¹¹¹

Výkon zabezpečovací detence je samostatně upraven zákonem ZVZD. Podrobnosti výkonu upravilo nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 15/2009. Tímto nařízením byly zavedeny čtyři skupiny chovanců pro výkon zabezpečovací detence, a to mentálně retardovaní, sexuální devianti, psychotici a osoby s poruchami osobnosti.¹¹²

Při výkonu tohoto ochranného opatření se dbá na to, aby výkon probíhal způsobem, který respektuje lidskou důstojnost osoby nacházející se ve výkonu. Dle § 100 odst. 4 TZ se zabezpečovací detence vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy.

Lze mít za to, že se výkon se v ústavu od režimu ve výkonu trestu odnětí svobody v obecné rovině příliš neliší. Prostředí ústavu zabezpečovací detence se nedostatečně odlišuje od prostor výkonu trestu odnětí svobody.¹¹³ Zabezpečovací detence má pachatele, neboli chovance připravit na zahájení terapie v ústavním ochranném léčení. Jednou ze základních zásad zacházení, kterou je potřeba se řídit je zásada individuálního přístupu.¹¹⁴

Každý chovanec je při svém nástupu řádně seznámen s jeho právy a povinnostmi a s vnitřním řádem ústavu. Poučení je provedeno vhodným způsobem ve vztahu k rozumovým schopnostem pachatele.¹¹⁵ Vstupnímu posouzení, které se provádí na přijímacím oddělení v Brně se podrobí každý nově příchozí pachatel. Vstupní posouzení zpravidla nepřekročí délku čtyř týdnů,

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 223.

¹¹⁰ § 357 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve pozdějších předpisů

¹¹¹ § 5 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve změně pozdějších předpisů

¹¹² Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 15/2009.

¹¹³ ŠABATOVÁ, Anna. *Zpráva ze systematických návštěv* [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2019. Dostupné z https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/5-2019-NZ-MKL_Souhrna_zprava_zabezpecovaci_detence.pdf.

¹¹⁴ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 45.

¹¹⁵ § 4 odst. 1 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve změně pozdějších předpisů

během které se pachatelé podrobí vstupní lékařské prohlídce.¹¹⁶ Tato prohlídka slouží ke zhodnocení pachatelova aktuálního stavu a k zařazení v rámci ústavu.¹¹⁷

Práva a povinnosti chovanců jsou upravena v části I. hlavě II. ZVZD. Každý chovanec má v ústavu zajištěna stejná práva a povinnosti. Domnívám se, že stanovením stejných práv a povinností každému chovanci by mělo být zamezeno jakékoli formě diskriminace v ústavu. Při řádném plnění svých povinností a spolupráci při výkonu může být chovanci udělena odměna¹¹⁸ a naopak pokud chovanec porušuje své povinnosti může mu být uložen kázeňský trest.¹¹⁹

K upuštění od výkonu zabezpečovací detence dojde v případě, pominou-li před jejím započítím okolnosti pro které byla uložena¹²⁰ nebo vývojem duševní poruchy pominula nebezpečnost pachatele při pohybu na svobodě.¹²¹ Tyto okolnosti se zjišťují znaleckým posudkem znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a psychologie.¹²²

4.4.1 Charakteristika ústavů

Výkon zabezpečovací detence se v současné době provádí ve třech ústavech v České republice, a to v Brně při Vazební věznici Brno, v Opavě při Vazební věznici Opava a v Praze při Vazební věznici Praha Pankrác. Detenční ústav v Brně slouží jako nástupní.¹²³ Ústavy pro výkon zabezpečovací detence střeží a spravuje vězeňská služba ČR.¹²⁴

Ústav pro výkon zabezpečovací detence je možné definovat, jako zvláštní zařízení primárně nezdravotnického charakteru. S ohledem zejména na účel zabezpečovací detence, který se neomezuje na pouhou izolaci osoby umístěné do výkonu tohoto druhu ochranného opatření, je

¹¹⁶ § 4 odst.2 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve změně pozdějších předpisů

¹¹⁷ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 46.

¹¹⁸ § 27 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve změně pozdějších předpisů

¹¹⁹ § 28 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve změně pozdějších předpisů

¹²⁰ § 100 odst. 7 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹²¹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: C.H. Beck 2011, s. 224.

¹²² § 58 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹²³ VEZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. *Ústav pro výkon zabezpečovací detence* [online]. VSCR.cz, 14. ledna [cit.14. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-a-upvzd-brno/sekce/ustav-pro-vykon-zabezpecovaci-detence>.

¹²⁴ VOKOUN, Rudolf. In: NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2010, s. 501.

*zřejmé, že samotné zacházení s chovanci představuje vysoce specializovanou činnost, kterou mohou vykonávat pouze kvalifikované osoby.*¹²⁵

4.5 Změna zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení

V § 100 odst. 6 TZ je stanovena dodatečná možnost přeměny zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení v případě, kdy pominou důvody, pro něž byla zabezpečovací detence stanovena a existují zde důvody pro ústavní ochranné léčení. V tomto lze spatřit vidět provázanost obou institutů.

Shledá-li komise, která je složena z odborných zaměstnanců a vytváří po každých třech měsících komplexní zprávu na základě návrhu odborného zaměstnance, že pominuly důvody pro trvání zabezpečovací detence, vypracuje se o tom podrobná zpráva s doporučením na přeměnu zabezpečovací detence na ochranné léčení nebo na propuštění, která je předložena řediteli ústavu.¹²⁶

Pokud se ředitel ústavu se zprávou ztotožní, podá neprodleně návrh na změnu či propuštění ze zabezpečovací detence. V případě, že se se zprávou neztotožní zprávu spolu s vlastním stanoviskem zašle soudu.¹²⁷

Dle § 355 TŘ o změně výkonu rozhodne ve veřejném zasedání okresní soud, v jehož obvodu je ústav, ve kterém se zabezpečovací detence vykonává. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, jenž má odkladný účinek.

¹²⁵ ŠKVAIN, Petr. In: KALVODOVÁ, Věra, In KUČHTA Josef, In ŠKVAIN Petr. *Zákon o výkonu zabezpečovací detence. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 11.

¹²⁶ ŠAMAL, Pavel. In: ŠAMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1192.

¹²⁷ ŠAMAL, Pavel. In: ŠAMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012. s. 1192.

5 Ochranná výchova

Ochranná výchova je jediné ochranné opatření, které je ukládáno pouze mladistvým pachatelům a osobám mladším patnácti let, a to na základě § 22 ZSM. Ochranná výchova se ukládá osobě, která spáchala čin, který TZ vymezuje jako trestný. Zákonná úprava tohoto institutu zůstává dlouhodobě prakticky neměnná.¹²⁸

V případě ochranné výchovy by se mělo jednat o základní ochranné opatření ukládáno soudem pro mládež, a to mladistvým pachatelům i trestně neodpovědným mladistvým, jelikož uložení ochranné výchovy by mohlo nahradit ochrannou funkci nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody.¹²⁹

Dle § 22 odst. 1 ZSM jde o subsidiární opatření k výchovným opatřením. Z toho vyplývá, že nejdříve, pokud je to však možné, se má přistoupit k uložení výchovných opatření, které by měla méně zasáhnout do osobní svobody mladistvého a není-li to možné, soud by měl přistoupit k opatřením ochranným. Tohle potvrdil i Krajský soud ve svém rozhodnutí a judikoval, že opatření má být ukládáno „pokud jiné méně intenzivní prostředky výchovy nemají naději na úspěch“.¹³⁰ Domnívám se, že pokud se jedná o mladistvého prvopachatele zcela bagatelní trestné činnosti bylo by výchovné opatření zcela postačující.

Podle státní zástupkyně z Městského státního zastupitelství v Brně se ochranná výchova ukládá vždy spolu s dalšími opatřeními. Většinou se jedná o opatření výchovná, která nalezneme v § 15 ZSM.

Ochranná výchova je v odborné literatuře přirovnávána k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jelikož v obou případech dochází k odnětí mladistvého z jeho prostředí a přemístění do kolektivního zařízení s přísnějším režimem.¹³¹

S tímto přirovnáním nesouhlasím, neboť aby došlo k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody či ochranné výchovy musí dojít k odnětí mladistvého z jeho přirozeného prostředí. Každé z výše zmíněných opatření má ale jiný účel. Při výkonu ochranné výchovy se jedinec má

¹²⁸ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 701.

¹²⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 236.

¹³⁰ rozhodnutí krajského soudu v Brně z 16. února 1962, sp. zn. To 41/62

¹³¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Ochranná opatření pro mladistvé. *Právo a rodina*, 2006, č. 8, s. 3.

vychovávat, aby nedošlo k dalším nebezpečným následkům zanedbané výchovy¹³². Pokud jde ale o výkon nepodmíněného odnětí svobody je kladen důraz především na postupy reagující na aktuální životní situaci, na zmírnění negativních vlivů na chování jedince či na vytvoření podmínek pro jeho vhodné společenské uplatnění. Potenciál ovlivnit chování jedince zde není jako priorita.¹³³

5.1 Ukládání

Při ukládání ochranné výchovy se použije ustanovení ZSM, přičemž jejím uložením dochází k hlubokému zásahu do občanských práv mladistvého, a proto její uložení a následný výkon musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod a s Úmluvou o právech dítěte.¹³⁴

Ochranná výchova může být uložena samostatně, bylo-li upuštěno od trestního opatření dle § 12 písm. b), vedle trestního opatření či samostatně trestně neodpovědnému mladistvému.¹³⁵ Soud pro mládež může ochranou výchovu uložit za podmínek v § 22 odst. 1 ZSM.

Jedná se o tyto podmínky:

- a) Není náležitě postaráno o výchovu mladistvého a tento nedostatek nelze odstranit v rodině ve které žije, nebo v jeho vlastní rodině
- b) Dosavadní výchova byla zanedbávána
- c) Prostředí, ve kterém mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy¹³⁶

Zprávu, kterou předkládá orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo Probační a mediační služba, soudy použijí k tomu, aby stanovili, zda jsou naplněny zákonné důvody pro uložení ochranné výchovy.¹³⁷ Dále je třeba spolupracovat i se zájmovými sdruženími občanů v okolí mladistvého, s osobami realizující probační programy, školním zařízení, které mladistvý navštěvuje, příp. zájmové sdružení, které mladistvý navštěvuje.

¹³² ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 239.

¹³³ HRUŠÁKOVÁ, Milada, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 643.

¹³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 237.

¹³⁶ § 22 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁷ ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. 1. vydání Praha: Leges, 2016, s. 116.

Základní podmínkou pro uložení ochranné výchovy v řízení v trestní věci je také odsouzení mladistvého, ačkoli to zákon v § 22 odst. 1 ZSM přímo nezdůrazňuje. Jinak postačuje alternativní naplnění jedné z výše uvedených podmínek a) až c).¹³⁸

Na základě opatřených důkazů je třeba objasnit možnost výchovného působení v okolí mladistvého, míru zanedbání výchovy mladistvého a důvody tohoto stavu a výchovné prostředí osob, s nimiž mladistvý přichází do styku.

Při zkoumání je třeba také hodnotit do jaké míry se tyto okolnosti podílely na spáchání provinění mladistvým.¹³⁹ Soud po celou dobu zkoumání postupuje velmi důkladně. Dle § 56 odst. 3 ZSM může předseda senátu či státní zástupce uložit Probační a mediační službě nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí, aby vypracovali detailní zprávu o životě mladistvého.

5.1.1 Ukládání ochranné výchovy pachatelům mladším patnácti let

Ochranná výchova spolu s ochranným léčením jsou jediná dvě ochranná opatření, která mohou být uložena pachatelům mladším patnácti let. Dle státní zástupkyně okresního státního zastupitelství ve Vyškově se ochranná výchova dítěti mladšímu patnácti let ukládá pouze ve velmi výjimečných případech a spíše se ukládají výchovná opatření.

Podle § 89 odst. 1 ZSM jsou děti mladší patnácti let trestně neodpovědné. Jedná se v o osobitě občanské soudní řízení, které vychází z právní úpravy dle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“) s modifikacemi podle ZSM. Řízení nelze ztotožňovat, mají odlišný předmět, a také okruh opatření, která se mohou být uplatněna.

Výkon soudnictví osob mladších patnácti let je svěřen speciálnímu soudu, a to soudu pro mládež. Řízení, je tedy pouhou reakcí na podezření, že se dítě dopustilo činu, který vykazuje znaky skutkové podstaty určitého trestného činu, za nějž v trestněprávní rovině neodpovídá jen díky nedostatku věku, nepříčetnosti v době činu nebo své nízké rozumové a mravní vyspělosti, a proto za tento čin nebude dítě odpovědné.¹⁴⁰

¹³⁸ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 702.

¹³⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 238.

¹⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milada, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 816.

Při ukládání ochranné výchovy dítěti mladšímu patnácti let, se použije speciální právní úprava v hlavě III. v § 93 ZSM v odst. 2 a 3. V procesní rovině na ukládání ochranné výchovy použije § 272 a násl. OSŘ.

Obligatorně může být ochranná výchova udělena mladistvému, který dosáhl dvanácti let: „*Jedná o den následující po dni, který se číselně shoduje s datem jeho narození, a osobou mladší, než patnáct let je dítě, které doposud nedovršilo patnáctý rok věku*“.¹⁴¹ Mladistvý spáchal čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu¹⁴², kterým se podle § 54 odst. 1 TZ rozumí trest odnětí svobody nad dvacet až třicet let.

Fakultativně může být uložena v případě, že to odůvodňuje povaha spáchaného činu, jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy dítěte.¹⁴³ Jedná se o dvě kumulativně stanovené podmínky,¹⁴⁴ které je zapotřebí naplnit obě současně. Druhá podmínka je naplněna v případě, kdy čin jinak trestný je projevem významnějšího narušení osobnosti dítěte a důsledkem jeho zanedbané výchovy či nevhodnosti prostředí, kde žije.¹⁴⁵

U fakultativní úpravy ZSM nevymezuje žádnou spodní věkovou hranici, která by omezovala uložení. Z toho vyplývá, že může být uložena i dítěti mladšímu dvanácti let.

5.2 Výkon

Samostatný výkon ochranné výchovy je upraven zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZVUO“).

Ochranná výchova se vykoná dle § 82 odst. 1 ZSM ve výchovných zařízeních, která mohou být:

- dětské domovy,
- diagnostické ústavy,
- dětské domovy se školou nebo
- výchovné ústavy.¹⁴⁶

¹⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milada, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 763–764.

¹⁴² § 93 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴³ § 93 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milada, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 764.

¹⁴⁵ rozsudek Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 30. dubna 2008, sp. zn. NS 8 Tdo 514/2008

¹⁴⁶ § 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

S výkonem se obecně začíná v diagnostickém ústavu, ve kterém mladistvý či dítě podstoupí komplexní vyšetření duševního stavu a na základě jeho výsledku a dostupných kapacit jsou dále rozmisťovány.¹⁴⁷

Výkon se zásadně provádí ve školských výchovných zařízeních. V případě, že to žádá stav mladistvého, má jeho umístění do zdravotnického zařízení před výkonem ochranné výchovy přednost.¹⁴⁸ Pokud má dítě závažné poruchy v chování a je starší dvanácti let může být umístěno ve zvláštních výchovných zařízeních.¹⁴⁹ Tato zařízení zabezpečují náhradní výchovnou péči, kterou by jinak měli poskytovat rodiče, zákonní zástupci či poručník mladistvého nebo dítěte.¹⁵⁰ Dle § 169 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), výchovná zařízení zřizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Výkon ochranné výchovy nařídí dle § 315 odst. 3 TŘ předseda senátu. Zpravidla stanoví i datum, kdy se má s výkonem fakticky započít.¹⁵¹ Výchovné ústavy musí zajistit právo na vzdělání a výchovu.¹⁵² Podrobnosti organizace vzdělávací činnosti a péče jsou stanoveny ve Vnitřním řádu.¹⁵³

Flexibilita tohoto opatření je daná také tím, že soud může, jakmile to převýchova mladistvého umožní, dle § 23 odst. 1 ZSM rozhodnout o podmíněném umístění mimo zařízení pro výkon ochranné výchovy. Pokud mladistvý svým umístěním mimo zařízení zklame očekávání spojená s jeho propuštěním, může soud pro mládež kdykoli rozhodnutí zrušit a rozhodnout, že se ve výkonu ochranné výchovy se pokračuje.¹⁵⁴

¹⁴⁷ VOKOUN, Rudolf. In: NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2010, s. 534.

¹⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 240.

¹⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milada. In: ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 251.

¹⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 240.

¹⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milada, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 677.

¹⁵² VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 706.

¹⁵³ § 2 odst. 14 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 245.

V případě kapacitních či jiných problémů, které brání okamžitému nástupu do ochranné výchovy, soud pro mládež obligatorně nařídí dohled probačního úředníka nad mladistvým, který trvá až do faktického zahájení výkonu.¹⁵⁵ Pokud před zahájením výkonu se o mladistvého začnou starat prarodiče, kteří se zaručí za jeho výchovu nebo jiným způsobem pomínu důvody k výkonu ochranné výchovy, soud pro mládež od jejího výkonu dle § 22 odst. 4 ZSM upustí.

Jeden z velkých problémů, jenž souvisí s výkonem opatření se týká útěků z těchto zařízení. Více se tomuto problému věnuji dále ve své práci.

5.2.1 Výkon po osmnáctém roce věku

Pokud mladistvý dovršil osmnáctý rok věku nelze mu ochranná výchova již nařídít.¹⁵⁶ Prodloužení ochranné výchovy do dovršení devatenáctého roku věku mladistvého dle § 22 odst. 2 věty za středníkem ZSM, lze pouze pokud bylo s výkonem bylo již započato, a to před dovršením osmnáctého roku věku dle § 86 odst. 3 ZSM. Tato doba nesmí být prodloužena na dobu delší než jeden rok.¹⁵⁷ V případě, že ochranná výchova nebyla takto prodloužena mladistvý je dosažením osmnáctého roku věku propuštěn z výkonu.

5.2.2 Výkon ochranné a ústavní výchovy v jedné budově

V zařízeních, kde se vykonává ochranná výchova jsou také umístěovány děti s nařízenou ústavní výchovou, u kterých se projevují závažné poruchy chování nicméně se nedopustily delikventního chování. Dochází tak ke kumulaci dětí s velmi závažnými výchovnými problémy, což může vést k viktimizaci či kriminální infekci, která nepřispívá k jejich resocializaci.¹⁵⁸ Tento problém by měl řešit § 14 odst. 2 ZVUO, který výslovně uvádí, že: „*Výchovné ústavy se zřizují odděleně...*“ Nicméně v praxi může být toto rozdělování problematické, jelikož se ochranná výchova ukládá dětem, které nevykazují závažné poruchy chování, zatímco dětem s výraznými poruchami chování se často ukládá ústavní výchova.¹⁵⁹

Domnívám se, že v právní úpravě, která tuto problematiku upravuje bychom se mohli inspirovat na Slovensku. V roce 2005 zákonodárce začal budovat množství speciálně proškolených náhradních rodin, které by měly snížit negativní důsledky pobytu dětí či mladistvých v kolektivních

¹⁵⁵ § 22 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁶ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 702 -703.

¹⁵⁷ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 703.

¹⁵⁸ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 37.

¹⁵⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 30.

zařízeních.¹⁶⁰ Jedná se o profesionálně náhradní rodiny, kde probíhá výkon specifické ústavní péče.¹⁶¹

Myslím si, že výkon ústavní výchovy, který by probíhal v odlišném zařízení, než probíhá i výkon ochranné výchovy by byl velice přínosný. V náhradní rodině je stanoven maximální počet přípustných dětí¹⁶² a tudíž je velmi nízká pravděpodobnost, že by docházelo k negativnímu ovlivňování např. k páčání kriminality. Domnívám se, že tím, že by šlo o profesionálně proškolené rodiny mohlo by docházet i k pozitivnímu ovlivňování například v tom, že by jedinci bylo ukázáno, že rodina může fungovat, či že rodina má o jedince strach. Mohlo by to tak vyvolat v jedinci pocity uvědomění, že jde o společensky nebezpečné chování. Negativum daného institutu je dle mého názoru to, že náhradní rodina má představovat určitou sankci za spáchání provinění či činu jinak trestného, což si nejsem zcela jistá, jak by probíhalo. Dalším negativem je finanční náročnost speciálního proškolení rodin, či pokud by byla náhradní rodina přidělena každému pachateli bylo by velmi finančně náročné to vše pokrýt.

Dle lege ferenda se však i přes výše uvedené domnívám, že by stálo za širší odbornou diskuzi, a i následné zákonné ukotvení institutu, jak je ve slovenském právním řádu.

5.3 Trvání

V případě doby trvání ochranné výchovy nenalezneme žádnou lhůtu, která by zcela jistě vymezila minimální či maximální délku trvání opatření. Jediný zákonný limit nalezneme v § 22 odst. 2 ZSM, kde je výslovně napsáno: „*potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého*“.

Trvání je v zákoně omezeno dvěma faktory:

- a) **Věkem mladistvého** – V případě, že je opatření ukládáno dítěti mladšímu patnácti let, může výkon trvat pouze do dovršení osmnácti let věku dle § 93 odst. 8 ZSM. Pokud je opatření ukládáno mladistvému staršímu patnácti let může nejdéle trvat do dovršení osmnáctého roku věku.¹⁶³ Případné prodloužení je uvedeno v kapitole výše.

¹⁶⁰ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 704.

¹⁶¹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 116.

¹⁶² VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 705.

¹⁶³ § 22 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

- b) **Účelem** – bylo-li dosaženo účelu ochranné výchovy, musí být mladistvý z ochranné výchovy propuštěn.¹⁶⁴

5.3.1 Propuštění z ochranné výchovy

Předseda senátu okresního soudu pro mládež rozhoduje o propuštění z ochranné výchovy, na návrh státního zástupce, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, probačního úředníka nebo výchovného zařízení. Rozhodnout o propuštění může i bez návrhu.¹⁶⁵ O propuštění z výkonu opatření se rozhoduje dříve, než mladistvý dosáhl osmnáctého roku věku.¹⁶⁶ Je to logické, jelikož opatření je ze zákona nejpozději ukončeno, pokud není prodlouženo, dovršením osmnáctého roku.

Podmínkou rozhodnutí o propuštění je faktické započetí výkonu.¹⁶⁷ Zcela vhodné se jeví vyslechnutí zástupce výchovného zařízení, pokud návrh na propuštění nepodal výchovné zařízení¹⁶⁸ a to z důvodu, že soudu sdělí, zda bylo dosaženo účelu ochranné výchovy a je možné, aby dítě či mladistvý byl propuštěn z výkonu.¹⁶⁹

O propuštění z opatření se vydává rozhodnutí, které může předseda senátu se souhlasem státního zástupce učinit mimo veřejné zasedání.¹⁷⁰ Proti rozhodnutí zákon připouští stížnost.¹⁷¹

5.4 Dozor

Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve specializovaných školských zařízeních provádí pověřený státní zástupce okresního státního zastupitelství, v jehož obvodu se zařízení nachází.¹⁷² Další oprávnění státního zastupitelství jsou vyjmenované v § 39 odst. 2 ZVUO.

Je otázkou, zda je státní zástupce oprávněn podat návrh soudu na uložení ochranné výchovy mladistvého umístěného v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy. V § 39 odst. 2 písm. e) ZVUO nalezneme toto speciální oprávnění státních zástupců. Zákonodárce jeho rozsah ovšem

¹⁶⁴ ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 117.

¹⁶⁵ § 84 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 682.

¹⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 682.

¹⁶⁸ § 84 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁹ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. In: ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 216.

¹⁷⁰ § 84 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷¹ § 84 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷² § 39 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

nikterak neupřesňuje, a proto můžeme dané ustanovení interpretovat tak, že státní zástupce může z kterýchkoliv příčin na základě vlastního rozmyšlení podat návrh na uložení ochranné výchovy, a to i za předpokladu, že se dítě nedopouští ani provinění, ani činu jinak trestného.¹⁷³

Výše uvedená interpretace daného ustavení se podle mě neshoduje se záměrem, se kterým ustanovení zavedl zákonodárce. Mohlo by tak docházet k libovůli pověřených státních zástupců, která by vedla k negativnímu vlivu působení na mladistvé. Ustanovení by mohlo být aplikováno na děti, které se znelíbí pověřenému státnímu zástupci nebo jsou nezávládatelné běžnými pedago psychologickými metodami.¹⁷⁴

Dle Vesecké také rovněž tento názor nelze akceptovat, jelikož ochranná výchova může být uložena soudem pro mládež za spáchání provinění mladistvým nebo činu jinak trestného osobou mladší patnácti let. Mladistvému ji lze uložit za podmínek v § 22 odst. 1 ZSM, a dále navíc musí být splněna podmínka jeho odsouzení, která není v zákoně přímo uvedena. Dokonce i odborná literatura¹⁷⁵ nadále počítá s odsouzením mladistvého jako obligatorní znakem uložení ochranné výchovy. Dítěti mladšímu patnácti let, trestně neodpovědnému a nepříčetnému mladistvému ji lze uložit za podmínek § 93 odst. 2, 3 ZSM. Procesní režim, ve kterém se ochranná výchova ukládá je ovšem odlišný, a tudíž i užití návrhového opatření bude odlišné. U mladistvého trestně odpovědného jde především o užití ZSM a TŘ, u dítěte mladšího patnácti let a mladistvého trestně neodpovědného jde především o užití OSŘ.

Speciální návrhové oprávnění pověřeného státního zástupce je chápáno jako oprávnění v občanskosoudním řízení. U trestně odpovědných mladistvých řízení speciální návrhové oprávnění nelze vůbec použít. Je-li však zjištěno pověřeným státním zástupcem, že při výkonu dozoru ve školském zařízení, kde mladistvý vykonává ústavní výchovu, že mladistvý naplnil předpoklady pro uložení ochranné výchovy je pověřený státní zástupce povinen tuto informaci předat konkrétnímu státnímu zástupci, který se specializuje na kriminalitu mládeže a dětí mladších patnácti let, aby přijal další opatření.

¹⁷³ VESECKÁ, Renata. *Výkladové stanovisko č. 6/2007 k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.* [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2007. Dostupné z <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/stanovisko-6-2007-1.pdf>.

¹⁷⁴ VESECKÁ, Renata. *Výkladové stanovisko č. 6/2007 k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.* [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2007. Dostupné z <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/stanovisko-6-2007-1.pdf>.

¹⁷⁵ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2012, s. 702.

V případě, kdy se ukládá ochranná výchova dítěti mladšímu patnácti let, je u něho zákonný předpoklad řízení občanskoprávní. Z čehož vyplývá, že procesní občanskoprávní režim, ve kterém se ochranná výchova ukládá je příznivější pro zahájení občanskoprávního řízení návrhem dle ustanovení § 39 odst. 2 písm. e) ZVUO pověřeným státním zástupcem. Pokud v době, kdy nebylo řízení zahájeno na návrh státního zástupce dle § 90 ZSM a jsou zjištěny hmotně právní předpoklady pro uložení ochranné výchovy dítěti, které vykonává ústavní výchovu ve školském zařízení kde pověřený státní zástupce vykonává zákonný dozor může využít speciální návrhové oprávnění dle § 39 odst. 2 písm. e) ZVUO.¹⁷⁶

Z ustálené soudní judikatury plyne závěr, že pokud osoba spáchala čin jinak trestný před dovršením patnáctého roku věku, za který může být uložena ochranná výchova, ale soud pro mládež bude rozhodovat až v době, kdy osobě bude patnáct let, je možné ochrannou výchovu uložit v občanskosoudním řízení.¹⁷⁷

Závěrem, který k tomuto ustanovení podala přímo Nejvyšší státní zástupkyně Vesecká lze tedy shrnout: *„Státní zástupce pověřený dozorem nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních může podat soudu návrh na uložení ochranné výchovy jen při naplnění hmotněprávních podmínek pro její uložení stanovené zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Nemůže však podat návrh na uložení ochranné výchovy trestně odpovědnému mladistvému, byť se mladistvý nachází ve školském zařízení na základě nařízené ústavní výchovy.“*¹⁷⁸

V případě, že se na danou problematiku podíváme z procesněprávní roviny, jiný možný závěr ani nelze připustit. Pokud by speciální návrhové opatření, bylo možné uložit i trestně odpovědným mladistvým, u kterých dochází k trestněprávnímu řízení, mohlo by docházet ke zneužívání této speciální pravomoci pověřenými státními zástupci.

Návrh dle § 39 odst. 2 písm. e) ZVUO můžeme použít, dle státní zástupkyně městského státního zastupitelství v Brně v případě, kdy mladistvý spáchá v době před patnáctým rokem čin jinak trestný a bude za něho odsouzen až jako mladistvý.

¹⁷⁶ VESECKÁ, Renata. *Výkladové stanovisko č. 6/2007 k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.* [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2007. Dostupné z <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/stanovisko-6-2007-1.pdf>.

¹⁷⁷ usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31.10.2006, sp.zn. 3 Rodo 6/2006

¹⁷⁸ VESECKÁ, Renata. *Výkladové stanovisko č. 6/2007 k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.* [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2007. Dostupné z <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/stanovisko-6-2007-1.pdf>.

Další kompetence, které se týkají kontroly respektování lidských práv a svobod jsou svěřeny orgánům sociálně-právní ochrany dětí, zaměstnancům krajských úřadů, Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR.¹⁷⁹ Jednou z důležitých kompetencí disponuje i Veřejný ochránce práv, který má oprávnění kdykoli vstoupit do zařízení, kde se vykonávají ochranná opatření.¹⁸⁰

Kontrolou ať už nad dodržováním lidských práv a svobod nebo zákonnosti se zabývá poměrně různorodá škála veřejných subjektů. Domnívám se, že náhodné kontroly například Veřejného ochránce práv, který vydává souhrnné zprávy z návštěv zařízení¹⁸¹, ve kterých celou svou návštěvu zhodnotí a zveřejní v Evidenci stanovisek ombudsmana. Mohou přilákat nevyžádanou pozornost nejen mediální ale i občanů či nadřízených orgánů. Tím ombudsman přispívá ke zlepšení podmínek a nápravě i když faktickou pravomoc nemá.

5.5 Trestněprávní reakce na útěky z ochranné výchovy

5.5.1 Problematika útěků

Jak už jsem naznačila výše, častým problémem, který souvisí s výkonem je vysoký počet útěků ze zařízení, kde probíhá výkon ochranné výchovy. Skutečnost, že výkon ústavní i ochranné výchovy u mladistvých s výraznější delikventní minulostí a dospívajících umístěných v ústavech často probíhá často ve stejných zařízeních, může vést k viktimizaci či kriminální nákaze dosud nedelikventní mládeže.¹⁸²

Kvalifikovaný personál nemá v tomto ohledu příliš mnoho kompetencí, děti či mladiství se mohou jenom obávat sankcí ze strany zařízení, negativní pozornosti ze strany médií či kritiky ze strany rodičů.

V roce 2011 nebylo překvapivé, když ze zařízení, kde probíhal výkon, byla třetina svěřenců na útěku.¹⁸³ Od té doby se situace mírně zlepšila, ale pořád jsou útěky ze zařízení častým problémem.

I z judikatury plyne, že útěky z výchovných zařízení jsou poměrně častým problémem. Je velmi pravděpodobné, že pokud se osoba pokusila uprchnout jednou, bude k pokusům o útěk

¹⁷⁹ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 706.

¹⁸⁰ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 706.

¹⁸¹ ŠABATOVÁ, Anna. *Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy* [online]. Brno, Veřejný ochránce práv, 2022. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Školská-zař%C3%ADzen%C3%AD_CZ_el-verze.pdf.

¹⁸² HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 37.

¹⁸³ MATOUŠEK, Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea. In: MATOUŠEK, Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2011, s. 173.

docházet opakovaně. Po osobách je pak vyhlášeno celostátní pátrání a jakmile jsou zadrženi Policií ČR jsou převezeni zpět do zařízení a pokračují dále ve výkonu.¹⁸⁴

Důvodů k útěku z těchto zařízení může být hned několik. Ve velké většině případů se ochranná výchova nevykonává dobrovolně, tudíž u dětí může nastat strach z neznáma, stesk po rodině či kamarádech, cizí lidé, střídání zařízení či velký kolektiv. Domnívám se, že trávení času v takovém kolektivu může mít pro slabšího a zároveň nestabilního jedince negativní dopady.

V roce 2005 došlo k přijetí zákona č. 383/2008 Sb., který novelizoval ZVUO. Změny, které novelizace přinesla vedly ke zpřísnění podmínek při výkonu ochranné výchovy. Došlo k možnosti využívání prostředků, kterým se zabrání útěku. Jde o speciálně stavebně technické prostředky například mříže či dráty.¹⁸⁵ Dále lze využívat i audiovizuálních systémů, které se využívají nejenom k zabránění útekům, ale také k ochraně zaměstnanců.¹⁸⁶

Umístění kamer se stalo předmětem diskusí. Je zde střet povinnosti zajistit bezpečnost personálu a dětí a práva na nedotknutelnost obydlí, osoby a jejího soukromí.¹⁸⁷ Bylo tedy velmi obtížné určit, kde kamery mohou být umístěny, aby se nepřiměřeně nezasahovalo do soukromí dětí a mladistvých. Z uvedeného vyplývá, že místnosti, kde byly kamery umístěny byly velice přísně zkoumány.

Celkové zpřísnění vybavení k zabránění útěku rozdělily odbornou veřejnost na dva tábory. Stoupenci výchovných postupů, kteří zdůrazňovali právo společnosti na ochranu před nebezpečnými jedinci a na druhé straně odpůrci represivních strategií, kteří poukazovali na možnost přecenění technického vybavení v případě, že by nebyl použit žádný výchovně-terapeutický program.¹⁸⁸

Názory obou skupin jsou velmi silné. Domnívám se, že zpřísnění vybavení, aby tak často nedocházelo k útekům z daných zařízení je na místě pouze, pokud by bylo určitým způsobem stále

¹⁸⁴ rozsudek Okresního soudu v Karviné – pobočka Havířov ze dne 31.3.2022, sp. zn. 110 C 323/2021-52, rozsudek Okresního soudu v Karviné – pobočka Havířov ze dne 22.2.2022, sp. zn. 110 C 9/2022 nebo rozsudek Okresního soudu v Ostravě, ze dne 20.9.2022, sp. zn. 23 C 244/2022-50

¹⁸⁵ ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s.125.

¹⁸⁶ VÁLKOVÁ, Helen, SOTOLÁŘ, Alexandr. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 705.

¹⁸⁷ TEJNECKÁ, Martina. *Ochranná výchova* [online]. Praha: Univerzita Karlova, 2017. Dostupné z https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/92273/DPTX_2016_1_11220_0_353858_0_186155.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

¹⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 240.

zachováno terapeutické působení na nebezpečné jedince, a to z důvodu, aby výkon ochranné výchovy nevedl spíše k tomu, že by se rovnal výkonu vazby.

5.5.2 Trestněprávní reakce a možnosti

Při útěku z výkonu ochranné výchovy mladistvý naplňuje skutkové znaky provinění maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. k) TZ. Každá osoba, co dítěti s útekem napomáhá, se taktéž dopouští taktéž trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. k) TZ.

Útěk dítěte můžeme dále klasifikovat jako porušení povinností dle § 20 odst. 1 písm. a) ZVUO a jako porušení vnitřního řádu daného zařízení, přičemž může být dítěti uloženo jedno z opatření vyjmenovaných v § 21 odst. 1 ZVUO.¹⁸⁹

Pokud jde o kvalifikaci útěků z trestněprávní roviny dle státní zástupkyně městského státního zastupitelství v Brně se vždy postupuje u každého jednotlivého případu samostatně. Nelze určit žádné obecné pravidlo, jak se při kvalifikaci postupuje. V každém jednotlivém případě se postupuje dle jeho kvalitativní a kvantitativní stránky.

Mladiství mají v ústavech, kde probíhá výkon ochranného léčení povoleny vycházky,¹⁹⁰ které ani v případě, že mladistvý z ústavu utíká, nemohou být zcela zakázány. Dle státní zástupkyně městského státního zastupitelství v Brně totiž musí být jedinci zachována určitá svoboda.

Útěkem mohou být také porušeny podmínky, které byly mladistvému uloženy v rámci zkušební doby podmíněného trestního opatření odnětí svobody a může tedy dojít k nařízení výkonu odnětí svobody.¹⁹¹

V praxi většinou dochází k tomu, že jsou útky ze zařízení, kde se ochranná výchova výkonná bagatelizovány a nedochází většinou ani k trestnímu stíhání či dokonce k potrestání dané osoby.¹⁹²

Domnívám se, že tento postup je nesprávný a nepřináší očekávaný výchovný účel, jelikož nedochází k řádné aplikaci zákona ze strany orgánů činných v trestním řízení. Pro mladistvé to

¹⁸⁹ BALÁKOVÁ, Martina. *Problematika útěku dívek z výchovného ústavu* [online]. Brno, Masarykova univerzita, 2008]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/xyikv/>.

¹⁹⁰ § 21 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹¹ ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 124.

¹⁹² ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 124.

může představovat daleko větší pokušení k dalším útekům ze zařízení, které se mohou opakovat, jelikož za své útěky nebudou mít žádný postih.

Závěr

Za cíl mé práce jsem si v úvodu stanovila podrobný rozbor jednotlivých ochranných opatření se zaměřením na ochrannou výchovu, ochranné léčení a zabezpečovací detenci ve vztahu k mladistvým pachatelům. Vzhledem k rozsahu práce nebylo však možné se obecně problematikou ochranných opatření zabývat komplexně, a také z tohoto důvodu jsem se ani ve své práci nezaměřila na komparaci ochranných opatření s jinými státy, ale pouze detailním rozбором vybraných ochranných opatření v českém právním řádu.

Ochranná opatření jsou jedním z druhů opatření, která mohou být mladistvému pachateli uložena za spáchání provinění či činu jinak trestného. Ukládání nejenom ochranných opatření mladistvým by mělo být vždy v souladu se zásadami a přístupy ZSM, které je vystaveno na pojetí tzv. restorativní (obnovující) justice. Na rozdíl od pojetí justice retributivní u dospělých pachatelů, kde je hlavním účelem potrestání daného jedince, by mělo jít hlavně o vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého s ohledem na dosažený rozumový a mravní vývoj mladistvého, který může být u každého mladistvého, ač má stejný věk i podobné rodinné zázemí jiný. Důvodem odlišné rozumové a mravní vyspělosti může být například biologický vývoj nebo skupina starších kamarádů, což ovlivňuje mladistvého. Restorativní justice se dále snaží resocializovat mladistvého pachatele tak, aby v budoucnu nepáchal další trestnou činnost a vydal se v životě správnou cestou.

Pojetí tzv. relativní trestní odpovědnosti tomu také odpovídá. Mladistvý je sice trestně odpovědný od dovršení věku patnácti let, ale není dostatečně rozumově a mravně vyspělý, a tudíž nemusí být za své jednání trestně odpovědný. Relativní odpovědnost se aplikuje pouze pro případ, že by mladistvý nebyl natolik rozumově a mravně vyspělý, aby si dokázal uvědomit škodlivost a důsledky svého jednání.

V roce 2009 přibylo mezi ochranná opatření, která se dají uložit mladistvému pachateli, uložení zabezpečovací detence. V případě ukládání zabezpečovací detence je primární izolace nebezpečného mladistvého z důvodu ochrany společnosti. V některých případech se výkon zabezpečovací detence nemusí příliš lišit od výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, což je dle mého názoru popřením zásad a přístupů, které nalezneme v ZSM, jelikož se primární účel zabezpečovací detence neshoduje se zásady a přístupy ZSM. Předpoklad pro ukládání zabezpečovací detence, že uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele, by nevedlo k dostatečné ochraně společnosti vede k uložení

zabezpečovací detence. V žádném případě, právě u mladistvých pachatelů, nelze říct, že by ochranné léčení nevedlo k dostatečné ochraně společnosti, a proto bude uložena zabezpečovací detence. Soud pro mládež by například na základě znaleckého posudku musel dojít k závěru, že jediným možným způsobem nápravy mladistvého pachatele je zabezpečovací detence, což nelze na základě znaleckého posudku říct, jelikož probíhá neustálý vývoj mladistvého jak po stránce duševní, tak po stránce sociální. Navíc s ohledem na jeho nízký věk by nebylo možné nejdříve zjistit, zda nebudou dostačující i jiná ochranná opatření.

Je žádoucí, aby při výkonu opatření byl vykonáván dozor nad dodržováním zákonnosti, jelikož při výkonu dochází k omezení osobní svobody jednotlivce. Namátkový dozor při výkonech ochranných opatření vykonává Veřejný ochránce práv, který se zaměřuje hlavně na dodržování lidských práv a svobod v zařízeních. V případě ochranné výchovy dozor nad dodržováním zákonnosti provádí pověřený státní zástupce. Pokud jde o děti či mladistvé, kteří spáchali čin jinak trestný v době, nedovršených patnácti let je státní zástupce oprávněn podat návrh na uložení ochranné výchovy mladistvého umístěného v zařízení na základě nařízené ústavní výchovy.

Častým problémem, se kterým se neustále setkáváme jsou úteky ze zařízení, kde se vykonává ochranná výchova. Zákonodárce umožnil v § 15 ZVUO na konci roku 2005 použití speciálně technických prostředků a využívání audiovizuálních systémů k zabránění útekům z těchto zařízení. Přesto tohle zpřísnění sebou přivedlo i diskusi o rozporu s lidskými právy, a to zejména s neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a nedotknutelnosti obydlí.

Zaměstnanci zařízení nemají dostatečné oprávnění ani povinnosti k zabránění útekům ze zařízení, kde výkon probíhá. I z tohoto důvodu k útekům dochází ve velké míře. Další důvod, proč k útekům dochází ve velké míře, který mi ze zkoumání dané problematiky vyplynul je, že mladistvým za jejich úteky hrozí minimální postih, jelikož nedochází k řádné aplikaci zákona.

Dle mého názoru by bylo vhodné přijmout v této oblasti určité změny. Domnívám se, že přijetí speciálně proškolených rodin při výkonu ústavní výchovy, jako tomu mají například na Slovensku by mohlo pomoci k zamezení úteků. Pořád by se mělo jednat o trestněprávní sankci, tudíž je zde nezbytné působení na mladistvého a výkon by musel zajišťovat speciálně proškolený zaměstnanec daného ústavu. Mladiství, kteří by takhle do rodin byli svěřeni by museli být velmi pečlivě vybírání. Výběr by mohl být například podle počtu úteků či dosavadních posudků jejich chování, jelikož by se velmi lehce mohlo stát, že bychom měli více mladistvých než speciálních

proškolených rodin. Pečlivému vybírání svědčí i fakt finanční náročnosti, kterou by s sebou přinesl velký počet speciálně proškolených rodin.

V práci jsem se nejen snažila detailně popsat vybraná ochranná opatření, ale i analyzovat současnou právní úpravu s ohledem na problémy, které může úprava vyvolávat. Zodpověděla jsem na položené výzkumné otázky a domnívám se, že problematiku vybraných ochranných opatření, která jsou udělována mladistvým pachatelům jsem, vzhledem k rozsahu mé práce vyčerpala.

Ze zkoumání této problematiky mi vyplynulo, že úprava vybraných ochranných opatření, která se ukládají mladistvým, či dětem mladším patnácti let, není zcela komplexně zpracována a v praxi může vyvolávat určité problémy či nejasnosti. Zasloužila by si de lege ferenda lepší úpravu, kterou jsem navrhla.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, 151 s.
- HENRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. Praha: Vydavatelství C.H. Beck, 2009, 1481 s.
- HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C. H. Beck, 2013, 256 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, 1040 s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: Vydavatelství C.H. Beck, 2012, 961 s.
- MATOUŠEK, Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2011, 344 s.
- NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2010, 584 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 250 s.
- ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, 318 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2022, 499 s.

Komentář

- KALVODOVÁ, Věra a kol. *Zákon o výkonu zabezpečovací detence. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 178 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, 988 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1464 s.

- ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník I: §1 - 204. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, 1642 s.
- ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, 178 s.

Odborný časopis

- JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, č. 2, s. 125 – 132.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Ochranná opatření pro mladistvé. *Právo a rodina*, 2006, č. 8, s. 1 - 8.
- SOTOLÁŘ, Alexandr. AUGUSTINOVÁ, Pavla. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 196 – 201.
- ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, s. 47 – 52.
- ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 2010, č. 4, s. 99 – 106.
- ŠVANDOVÁ, Nikola. Výkon ochranného léčení. *Zdravotnictví a právo*, 2010, roč. 14, č. 3, s. 28 – 29.
- PŘESLIČKOVÁ, Hana a kol. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 9 - 17.
- VÁLKOVÁ, Helena. Zabezpečovací detence – nový prostředek k ochraně před zvláště nebezpečnými pachateli? *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 21, Aktualita.
- VONDRUŠKA, František a kol. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 9, s. 18 - 24.

Právní předpisy a důvodové zprávy

- aktuální znění: zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

- Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů
- Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku
- aktuální znění: zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 15/2009.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

- rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 28.05. 1968, sp. zn. 4 TZ 28/68
- zhodnocení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 8.6.1977, sp. zn. Tpjf 70/76
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 21. 9. 1982 sp. zn. 1 Tz 20/82
- náleží Ústavního soudu ze dne 3.11. 2004, sp. zn. IV.ÚS 502/02
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006
- usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31.10.2006, sp.zn. 3 Rodo 6/2006
- rozsudek Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 30. dubna 2008, sp. zn. NS 8 Tdo 514/2008
- rozsudek Okresního soudu v Karviné – pobočka Havířov ze dne 22.2.2022, sp. zn. 110 C 9/2022
- rozsudek Okresního soudu v Ostravě, ze dne 20.9.2022, sp. zn. 23 C 244/2022-50
- rozsudek Okresního soudu v Karviné – pobočka Havířov ze dne 31.3.2022, sp. zn. 110 C 323/2021-52

Internetové zdroje

- BALÁKOVÁ, Martina. Problematika útěku dívek z výchovného ústavu [online]. Brno, Masarykova univerzita, 2008. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/xyikv/>.

- BLATNÍKOVÁ, Šárka. ZEMAN, Petr. Využívání zabezpečovací detence v oficiálních statistikách a v praxi, aneb o významu „správných“ dat pro nastavení trestněpolitických opatření. Trestněprávní revue [online databáze], 2019, č. 11-12 [cit. 18. března 2023]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz)
- POSLANECKÁ SNĚMOVNA ČR. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. [online] psp.cz, 20. října 2021 [cit. 20. října 2021]. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>.
- ŠABATOVÁ, Anna. Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2019. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/21-2016-NZ-MLU_SZ-ochranne_leceni.pdf
- ŠABATOVÁ, Anna. Zpráva ze systematických návštěv [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2019. Dostupné z https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/5-2019-NZ-MKL_Souhrna_zprava_zabezpecovaci_detence.pdf.
- ŠABATOVÁ, Anna. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy [online]. Brno, Veřejný ochránce práv, 2022. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Školská-zař%C3%ADzen%C3%AD_CZ_el-verze.pdf.
- TEJNECKÁ, Martina. Ochranná výchova [online]. Praha: Univerzita Karlova, 2017. Dostupné z https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/92273/DP_TX_2016_1_11220_0_353858_0_186155.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- VESECKÁ, Renata. *Výkladové stanovisko č. 6/2007 k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.* [online]. verejnazaloba.cz, 20. ledna 2023, [cit. 20. ledna 2023]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/stanovisko-6-2007-1.pdf>.
- VESECKÁ, Renata. *Výkladové stanovisko č. 6/2007 k pravomoci pověřeného státního zástupce podávat návrhy podle § 39 odst. 2 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb.* [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2007. Dostupné z <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/stanovisko-6-2007-1.pdf>.
- VEZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. Ústav pro výkon zabezpečovací detence [online]. VSCR.cz, 14. ledna [cit. 14. ledna 2023]. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-a-upvzd-brno/sekce/ustav-pro-vykon-zabezpecovaci-detence>.

- VICHEREK, Roman. Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé. Trestněprávní revue [online databáze] 2016, č. 1 [cit. 18. března 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz
- ZETULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Státní zastupitelství, [online], 2005, č.7 – 8, s. 6 - 15 [18. března 2023]. Dostupné z: <https://www.sagit.cz/info/aktualni-problemy-zakona-c-218-2003-sb-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-c312>.

Abstrakt

Téma mé diplomové práce se zabývá ochrannými opatření udělovanými mladistvým pachatelům se zaměřením na ochranné léčení, zabezpečovací detenci a ochrannou výchovu. Cílem práce je podrobný rozbor jednotlivých opatření a prostřednictvím daného rozboru odpovědět na výzkumné otázky. Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol. Jelikož jsou ochranná opatření velmi rozsáhlý institut na začátku své práce se věnuji vysvětlení pojmů, se kterými pracuji po celou dobu své diplomové práce, aby došlo k řádnému pochopení tématu práce.

Dále se zabývám institutem ochranných opatření obecně, a specifikami, která najdeme pouze u mladistvých pachatelů. V jednotlivých kapitolách se detailně zabývám ochrannými opatřeními, a to konkrétně ochranným léčením, zabezpečovací detencí a ochrannou výchovou s ohledem na specifikaci mladistvých pachatelů.

Abstract

The topic of my diploma thesis deals with protective measures granted to youthful offenders with a focus on protective treatment, security detention and protective education. The aim of the thesis is to provide a detailed analysis of each measure and answer the research questions based on this analysis. The thesis is divided into five main chapters. Since protective measures are a very broad institution, I begin the thesis by explaining the terms I work with throughout the thesis in order to ensure a proper understanding of the thesis topic.

Then I deal with the institution of protective measures in general and the specifics that occur only with youthful offenders. In the individual chapters I deal in detail with protective measures, specifically protective treatment, security detention and protective education with regard to the specifics of juvenile offenders.

Klíčová slova

Ochranná opatření, mladistvý, dítě, ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná výchova

Key Words

Protective measures, youthful, child, protective treatment, security detention, protective education